

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Joakim Skovgaard

MINDER

FRA BARNDOM OG UNGDOM

UDGIVET AF HENNING HØIRUP

JOAKIM SKOVGAARD

MINDER

FRA BARNDOM OG UNGDOM

Udgivet af
HENNING HØIRUP

Skovgaard-Museet . Viborg
1962

Indholdsfortegnelse

Indledning. Af Henning Høirup	7
Joakim Skovgaard som skribent	7
Skovgaards erindringer	10
I. Erindringer om P. C. Skovgaard	17
Efterskrift af Niels Skovgaard	37
Tilføjelser	39
II. Minder om Moder	42
Tilføjelser	48
Grundtvigs digt til Skovgaards moder	49
III. Minder om Janus la Cour	50
IV. Joakim Skovgaards brev om sin kunstneriske udvikling	56
Oplysninger og noter	63

Illustrationer

<i>Joakim Skovgaard</i> : P. C. Skovgaard** mellem side 8 og 9
— : Janus Andreas Bartholin la Cour** — — —
<i>F. Vermehren</i> : P. C. Skovgaard 15
<i>P. C. Skovgaard</i> : Vilhelmina Skovgaard** 19
— : Joakim Skovgaard** 22
— : Barndomshjemmet i Vejby* mellem side 24 og 25
— : Ved thebordet i Vejby — — —
— : Udkanten af Tisvilde Skov. Blæst* — — —
— : Landevej ved herregården Vognserup* — — —
— : Joakim, Cathrine og Niels ser billeder 27
— : Landskabstegning* 29
<i>Georgia Skovgaard</i> : Kakkellovnskærm. Kanevasbroderi* 33
<i>P. C. Skovgaard</i> : Udsigt mod Frederiksværk fra Tisvilde Skov* mellem side 40 og 41
— : En skovsø. Sommeraften. Badende drenge — — —
— : Sommereftermiddag med en bortdragende regnbyge* — — —
— : Sommereftermiddag på malkepladsen ved Knabstrup* — — —
— : Georgia Schouw** 41
Fru Georgia Skovgaard med sønnerne Joakim og Niels (fotografi) ...	43
<i>P. C. Skovgaard</i> : Studietegning af familien Skovgaard 47
<i>Joakim Skovgaard</i> : Hilsen til la Cours 70-årsdag** 53
— : Græske folkedansere** 56—57
<i>Niels Skovgaard</i> : Joakim Skovgaard 59

Titelbillede: Tegning af *Joakim Skovgaard* til »Den signede Dag«.

*

Skovgaard-Museet bringer sin bedste tak for lån af klichéer til *Statens Museum for Kunst* (de med * betegnede billeder), til hr. ornitolog *P. Skovgaard*, Viborg (de med ** betegnede gengivelser) samt til redaktionen af *Højskolebladet* (klichéen til billedet side 47). Illustrationerne side 27 og 59 er med forfatterens tilladelse gengivet efter *Aksel Rode*: Niels Skovgaard, 1943.

Udgiveren takker Joakim Skovgaards søn, hr. ornitolog *P. Skovgaard* for velvillig bistand med billedstoffet og for den givne tilladelse til offentliggørelsen af såvel tekst som billedmateriale.

Indledning

Joakim Skovgaard som skribent

»Han holdt vist ikke af at skrive —«, siger Joakim Skovgaard om sin fader. Man kunne fristes til at mene det samme om sønnen og heri se forklaringen på, at Joakim Skovgaard ikke begyndte at skrive offentligt, før han var over halvtreds. Ikke desto mindre fremgår det af hans breve, at han skrev gerne, ja med glæde. De få hidtil udgivne, især *Joakim Skovgaards Breve til Biskop Jørgen Swane og Bispinde Magdalene Swane 1875—1901* (udgivet af Jørgen Swane og Peter Skovgaard, 1946), viser, hvor ypperligt brevets fortrolige form ligger for ham: hans stil kommer i naturlighed ofte nær til den lunerige, småspøgende fortællelemåde, som kendetegnede ham i samtale. I hans breve gælder det, at »Alvor og gammen kan godt sammen«. Her — overfor hans nærmeste — kommer hans personlige livssyn bedre til orde end i hans udgivne skrifter.

Den virkelige grund til, at Skovgaards skrifter alle er affattet så sent, er den simple kendsgerning, at han var blottet for litterær ærgerrighed. Han har ikke som sin malerven *Kristian Zahrtmann* næret planer om skribentvirksomhed og aldrig befordret nogen bog med livserindringer i trykken, sådan som hans ungdomskammerat, den norske maler *Christian Skredsvig* med held gjorde.*) Det er karakteristisk, at Skovgaards små skrifter i regelen blev afnødet ham af venner, der forstod, hvor

*) Om Zahrtmanns skrift »Lovisa« se *Kristian Zahrtmann. En Mindebog*, 1919, side 273 ff. — *Christian Skredsvig* (1854—1924) forærede under sit ophold i København 1872 Skovgaard en af hans første skitsebøger (nr. 5). Skredsvig udgav »Dage og nætter blandt kunstnere« (2. oplag 1909) — »et af de Dokumenter, som giver fyldigst Oplysning om, hvordan en Kunstner ser ud indeni« (Carl G. Laurin). I et brev til Skovgaard (11/2 1910) skriver Skredsvig med henblik på sin bog: »Du er ikke kommet med der, skjønt Du er måske det største Kapitel af mit Liv . . .«

værdifulde hans memoirer og hans meninger om kunst ville være for forståelsen af hans personlighed.

Det første og mest kendte af Skovgaards skrifter: *Om billederne i Viborg Domkirke*, blev skrevet på opfordring af *Holger Begtrup* og oplæst af denne i kirken ved et grundtvigsk møde den 8. september 1907. I indledningen til denne stilfærdige, men gedigne og meget givende redegørelse skrev Skovgaard: »Det er kun fordi jeg mener at være blandt venner, der har samme Herre, at jeg er gået ind på at sige noget om mine egne billeder.« Begtrup udgav samme år talen, dels i sit »Tidskrift«, dels som særtryk, og siden er den flere gange genoptrykt.

Det synes, som om en hemning hos Skovgaard blev lykkeligt overvundet ved det gode forløb af dette sildige forsøg som skribent. Det følgende års tid var i det mindste et »forfatterår« uden lige i hans liv. Særlige omstændigheder bidrog dertil. Rejsen til Java, fra december 1907 til maj 1908, afskar ham på den lange sejlads ud og hjem fra at male og fra at studere kunstværker som på tidligere rejser, men gav ypperlig lejlighed til koncentration om skriftligt arbejde. På udturen nedskrev kunstneren sit største memoireskrift: *Erindringer om P. C. Skovgaard*. Men tillige udfoldede Skovgaard sig — for første og eneste gang — som en fornøjelig og vågen rejsekorrespondent. Tilskyndelsen udgik fra redaktøren af ugebladet »Land og Folk«, *Andreas Bruun*, og resultatet blev, at Skovgaard sendte tre skildringer hjem: *Under tropisk himmel*. *Løse rids fra en rejse til Java*. Tillige fremkom fire, specielt naturbeskrivende »Breve fra en Javarejse« i »Flora og Fauna. Aarbog for Naturhistorie« 1908. Endelig skrev han de mere udførlige *Rejseerindringer fra Java*, begyndt i maj og udarbejdet på hjemrejsen; manuskriptet er i brevform, stilet til redaktør Bruun, men artiklen fremkom — med reproduktioner efter malerier og tegninger af Skovgaard — i »Tilskueren« 1909.

Kort efter Skovgaards hjemkomst døde *Thorvald Bingesbøll*, den 27. august 1908. Skovgaards mindeartikel (i »Gads danske Magasin« 1908) vidner om hans høje værdsættelse af Binges-

P. C. SKOVGAARD

Tegning af *Joakim Skovgaard* 20. marts 1875 (tilhører P. Skovgaard).

Portrættet er udført tre uger før faderens død. Realismen i gengivelsen af de trætte, sygdomsmærkede træk løftes op i åndens plan ved den milde varme over det gamle ansigt, der hælder mod »hvilen efter vånden«.

JANUS ANDREAS BARTHOLIN LA COUR
Tegning af *Joakim Skovgaard* (november 1875).

Janus la Cour fødtes 5. september 1837 på Thimgård ved Ringkøbing, men fik sin opvækst i Østjylland. Efter latinskoletiden i Århus tog han 1853 til København og blev *Marstrands* privatelev. Indtil 1864 gik han på Akademiet. Ved N. L. Høyens formidling blev han fra 1856 nært knyttet til *P. C. Skovgaard*.

La Cour udstillede første gang på Charlottenborg 1855, vandt den Neuhausen'ske præmie 1861 og modtog 1865, 66 og 68 Akademiets rejsestipendium (Frankrig, Schweiz og Italien). Han var udelukkende landskabsmaler og førte — uanfægtet af moderne strømninger i malerkunsten — Skovgaards linie videre i sine fint kultiverede billeder, især fra Århus-egnen. Af hans henvend 900 malerier udstilledes 128 på Charlottenborg.

I 1872 blev la Cour medlem af Akademiet og i 1883 tillige af Det svenske Akademi. 1888 blev han titulær professor. Samme år erhvervede han Langballegård, hvor han boede til sin død i 1909. — Begravet på Odder kirkegård.

bølls dekorative fornyergerning og om taknemmelighed for mange års nært samarbejde. Endnu så sent som i 1932 udtalte Skovgaard: »Jeg savner ham bittert som ven og mageløs hjælper.« I 1909 skrev Skovgaard sin nekrolog over *Janus la Cour*, et eftermæle, som er medtaget i denne bog, og som i det følgende nærmere skal omtales.

Foruden disse to korte, men træfsikre karakteristikker ydede Skovgaard siden endnu et par væsentlige bidrag til dansk kunsthistorie. I Tilskueren 1916 fremkom hans fortrinligt skrevne artikel: *Niels Larsen Stevns og hans gode gerninger i Viborg Domkirke* — en nobel og dybt anerkendende hyldest til den ubestridte førstemand blandt medhjælperne ved det store dekorationsarbejde. En større afhandling, sikkert den mest indgående kunstvurdering fra Skovgaards hånd, er trykt i Kunstmuseets Aarskrift VII (1920): *P. C. Skovgaard. Kunstforeningens udstilling i hundredåret efter hans fødsel* (1917). Henrik Bramsen fremhæver med rette Joakim Skovgaards »rene kritiske indstilling og dybe forståelse«, som gør denne redegørelse til »det friskeste og mest moderne, der endnu er skrevet om P. C. Skovgaard«.

Havde det stået til Skovgaard selv, var artiklen om faderens kunst blevet slutstenen på hans skriftlige arbejder. I de følgende ti år udgav han intet. Men i 1931 skrev han den lille mindeartikel om moderen, i Højskolebladet og på redaktørens bøn. At Skovgaard endnu engang, i sin allersidste levetid, lod sig tilskynde til at skrive sine *Breve om kunst*, skyldes *Vilhelm Wanscher*, der — med Skovgaards ord — »pressede« ham til det. Først havde Skovgaard afslået opfordringen, travlt optaget som han var af store dekorative opgaver. Vi må takke Wanscher for, at han ikke gav op. Disse hastigt nedskrevne notater (et af »brevene« er skrevet under rejse til Lausanne, et andet sendt fra en station i Jylland), ledsaget af den gamle mesters sikre og charmerende pennetegninger, fremkom i *Artes* (II, 1933) — kort efter Joakim Skovgaards død den 9. marts 1933. »At han, i en alder af 76, kan skrive med en sådan umiddelbarhed og visdom om de mest vitale spørgsmål i kunsten, er

det bedste vidnesbyrd om den klare og ungdommelige ånd, han har bevaret gennem hele sit travle liv.« (Wanscher).

Hvad Skovgaard har skrevet for offentligheden, fylder ikke meget — det kunne rummes i et bind af beskedent omfang —, men det vejer meget, er i sjælden grad egnet til at bibringe eftertiden et vederhæftigt indtryk af ham som menneske og kunstner. Hans stil, der som nævnt ofte ligger nær hans mundtlige sprog, er en tro genspejling af hans adfærd; han havde »sin egen jævne måde at sige sin mening klart og ligefrem.« (Sigurd Schultz).

Skovgaards erindringer

I billedværket »Malerier af P. C. Skovgaard« (1938) skriver Henrik Bramsen, at Joakim Skovgaards erindringer om faderen »er af uforlignelig værdi for forståelsen af P. C. Skovgaard«. Da de tillige giver så mange bidrag til billedet af Joakim Skovgaards barndom og ungdom, er en nærmere begrundelse for nærværende genudgivelse ikke fornøden. Ydermere udgives disse erindringer her for første gang i deres helhed. Originalmanuskriptet er nemlig fundet, i den skitsebog, som Skovgaard medførte på Javarejsen (se nærmere side 63). Denne første nedskrift, »skrevet på Middelhavet, det Røde Hav og Bugten ved Adén« og afsluttet 23/12 1907, er mange steder fyldigere end den renskrift, som Skovgaard tilendebrogte juleaftensdag og juledag »midt på det indiske ocean, mellem Sokotra og Colombo« og sendte hjem til sin broder, Niels Skovgaard, der befordrede den i trykken.

I den trykte form er erindringerne disponeret lidt anderledes — og bedre — end i første nedskrift; enkelte steder er de tydeliggjorte og en ganske sjælden gang udvidet lidt. Hovedforskellen mellem den oprindelige tekst og den trykte er fremkommet ved, at Skovgaard har foretaget en stramning og ret stærk beskæring af stoffet. I sin beskedenhed har han udeladt en række småtræk, som forekom ham for uvæsentlige eller måske for personlige til offentliggørelse. At Skovgaard senere skiftede mening i så henseende, fremgår af, at han siden til interviewere

har fortalt flere af de udeladte træk, bl. a. beretningen om faderens forhold til Marstrand (se side 36). Efter udgiverens skøn er det rigtigt at fremlægge den oprindelige, righoldigere tekst; disse små mindeglimt er for gode til at gemmes; indføjet på deres plads (med tydelig angivelse, se side 63) virker de som »stifter«, der gør erindringens mosaik endnu mere livfuld.

Erindringerne vidner om en god og tidlig optrænet hukommelse for synsindtryk, men også i høj grad om nemme for at »mærke ord«. I betragtning af, at faderens død — den 13. april 1875, Joakim Skovgaard var da atten år gammel — lå over tredive år tilbage, må erindringsstoffet siges at være forbavsende omfattende. Tilmed har Skovgaard skrevet uden nogen dokumentarisk støtte. Der er da også indløbet et par fejlhuskninger, både vedrørende faderens ungdom og på enkelte andre punkter, bl. a. giver Skovgaard den forkerte oplysning, at faderen ikke har besøgt Paris. Dette viser, at Skovgaard ikke har haft de to bedste kilder til faderens biografi med på rejsen: P. C. Skovgaards egenhændige levnedsbekræftelse til Ordenskapitlet og *Julius Langes* afhandling: »Landskabsmaleren P. C. Skovgaard« (1866), som bygger på dennes egne oplysninger. Niels Skovgaard rettede før trykningen et af broderens citater efter hukommelsen af Julius Lange: »Nutids-Kunst« (hvori afhandlingen om P. C. Skovgaard er genoptrykt), men har ikke rettet de ovennævnte fejl, som jeg har berigtiget i noterne.

Erindringerne om faderen er nedfældet ganske ubesværet. De fylker sig særlig tæt om den indvielse i kunstens verden, som den ældste søn modtog i modningsårene. Fondet af minder var endda ikke udtømt; Skovgaard har senere fortalt flere interessante træk, dels til interviewere (i *Verden og Vi* 1917 og *Gads danske Magasin* 1929), dels i den tidligere nævnte afhandling om faderens kunst i anledning af mindeudstillingen 1917. De væsentligste af disse senere meddelte erindringer er medtaget som *Tilføjelser* til den sammenhængende fremstilling.

Minderne om moderen faldt det Skovgaard sværere at give skikkelse. Det første udkast — der er bevaret fire — begynder: »Skrive om Moder, som døde inden jeg var tolv år —«. Før

renskriften sendte Skovgaard artiklen til sine to søskende, og nogle tilføjelser fra Niels Skovgaard blev indarbejdet før trykningen i Højskolebladet. Til dette havde Skovgaard sendt en afskrift af Grundtvigs digt *Til Georgia Schouw*, ved hendes konfirmationsaltergang (trykt her side 49). Redaktør Skovmand bad da Skovgaard fortælle om sit hjem og sine forældre, men Skovgaard begrænsede sig til at give et erindringsbillede af moderen. En væsentlig tilføjelse: om moderens betydning for tilblivelsen af hovedværket »Kristus i Dødsriget«, er givet efter Skovgaards — året efter affattede — »Breve om kunst«. Iøvrigt er Skovgaard i sine erindringer yderlig tilbageholdende, når det gælder det følelsesmæssige, og han meddeler — bortset fra de få ord om moderens oprigtige kristensind — intet om det kristelige liv i hjemmet. Hans åndelige blufærdighed forstærkes af hans fornemmelse af det umulige i ad skriftlig vej at indvie andre i, hvad han her tog i arv. Om hans fader ved vi, at også han var ven af Grundtvig og selv hver dag holdt andagt i hjemmet, ligesom begge forældre var nært knyttet til menigheden i Vartov.

Skovgaards mindeartikel om landskabsmaleren *Janus la Cour*, der døde den 13. november 1909, føjer sig naturligt til erindringerne om forældrene. La Cour var fremfor nogen arvtageren efter P. C. Skovgaard. Efter sin faders død var la Cour i foråret 1861 flyttet ind hos »den danske landskabskunsts stormester« i den nyopførte bolig i Rosenvænget, hvor han boede lige til han i 1884 købte gården Mariendal på Århusegnen. Efter P. C. Skovgaards død i 1875 overtog la Cour hans store malerstue, medens de to sønner rykkede ind i det mindre atelier. Han var efter evne brødrene i faders sted, både som formynder og kunstnerisk præceptor. I den sidste henseende var la Cours linie bestemt afstukket: han havde i sin mindetale i Akademiet manet de unge til at vandre i P. C. Skovgaards spor. Uden tvivl var det et gode for Joakim og Niels Skovgaard, at de på denne måde kunne blive i hjemmet, under en moden malers omsorg. Overfor børn var la Cour elskelig, men han havde svært ved at forstå de unges vågnende trang til selvstændig

livsudfoldelse. Han var en yderst konservativ natur, enspænder i livsførelse og ensporet i sin kunst, hvor han nåede såre stor perfektion i gengivelsen af ensomme landskaber. Han nærede en udtalt kontrær indstilling til nyere europæisk kunst, og med årene blev forskellen mellem hans og de to unge maleres kunstneriske målsætning mere og mere mærkbar.

I sin bog om la Cour skriver Rikard Magnussen: »Særlig efter Joakim Skovgaards senere udvikling i løbet af 90'erne blev kløften mellem brødrene Skovgaards og la Cours kunstsyn uddybet indtil det uoverstigelige, uden at det personlige venskabsforhold dog tog nogen egentlig skade deraf.« Ligesom Vilhelm Bissen, F. Vermehren og Julius Lange forstod la Cour ikke et værk som »Kristus i Dødsriget« eller »disse Sager i Viborg Domkirke!« Der spores også hos la Cour en kendelig bitterhed mod Joakim Skovgaard på grund af den position, hans tidligere myndling på denne tid vandt. Men modsætningsforholdet var i virkeligheden skærpet langt tidligere, som la Cours breve utvetydigt viser. Hans foragt for den svenske maler Wahlberg — »det Svineri«, skriver han til Joakim 11/12 1883 — og hans angreb på Viggo Pedersen, Joakim Skovgaards nærmeste ven, medførte vanskeligheder, som øgedes ved de unges kritik af Akademiet. I et meget typisk brev af 23/1 1883 skriver la Cour:

»Maleren Joakim S. forstaar jeg ikke, hvad enten du opgiver den Arv, du havde efter din Fader med Hensyn til den smukke, stofgivende Penselføring, eller du udtaler dig rosende om Viggo Pedersens væmmelige Smørier, som han havde paa Juleudstillingen. Medlemmet af Kunstnersamfundet I. F. Skovgaard forstaar jeg endnu mindre, naar du . . . kan underskrive en Adresse, hvorved du træder i Opposition imod dit Lands Love. . . for Kim [Joakim] vil jeg bevare enhver venlig og kjærlig Følelse, baade for hans og for hans Faders Skyld, jeg skylder dem Begge saa meget. Lad ethvert Skriveri være ophørt imellem os, det nytter Inter.«

På denne baggrund er den agtelse, som begge brødrene Skovgaard dog bevarede for la Cour og hans noble, gammeldags kunst, og som også mindeartiklen giver udtryk for, dobbelt tiltalende.

På det tidspunkt, hvor la Cour lod sin netop citerede, temperamentsfulde udladelse afgå, var Joakim Skovgaard på andet

år i Italien, ivrigt arbejdende og i færd med at finde sig selv. Med liv og lyst deltog han i et festligt og lærerigt samliv med de betydeligste af de danske malere, som gik nye veje, Zahrtmann, Viggo Johansen og Th. Philipsen. Zahrtmann beundrede den tretten år yngre malers karakter og eminente dygtighed og overtalte ham til at rejse med sig til Hellas i januar 1884. Hvor afgørende mødet med den græske kunst blev for Skovgaards kunstnerbane, fremgår af den korte selvbiografi, som han skrev kort efter Grækenlandsrejsen, og som her første gang udgives.

Det er et værdifuldt dokument til hans livshistorie, både i kraft af de erindringer, det rummer, og ikke mindre på grund af den unge kunstners nøgterne selvsvurdering, som munder ud i en bevidst målsætning. Fra nu af står figurmaleriet som hans egentlige felt. Anledningen til Skovgaards brev om sin kunstneriske udvikling var en opfordring fra kunsthistorikeren *Sigurd Hjorth Müller*, der netop var i færd med at samle stof til sin omfangsrige bog »Nyere dansk Malerkunst. Et Billedværk. Texten ved kand. mag. Sigurd Müller« (383 sider, folio), som udkom 1884 og også gav en smuk præsentation af de to brødre Skovgaard. Müller har dog kun benyttet de tørre kendsgerninger i Skovgaards brev, ikke de fornøjelige og oplysende erindringsstræk, som gør det egnet til at afslutte nærværende udgivelse af Joakim Skovgaards minder fra barndom og ungdom.

P. C. Skovgaard

P. C. SKOVGAARD

Tegning af F. Vermebren. Januar 1852. Efter orig. i Skovgaard-Museet.

P. C. Skovgaard fødtes 4. april 1817 i Store Tåstrup Sogn, Merløse Herred, Holbæk Amt, som søn af arvefæster *T. M. Skovgaard* og *Cathrine Elisabeth Aggersborg* (se side 63, note 2 og side 64, note 3). Fra 1823 boede han hos moderen i Vejby (Holbo Herred, Frederiksborg Amt). Fjorten år gammel fik han friplads på Kunstakademiet, men stod samtidig i malerlære og blev svend 1835. Han var elev af historiemaleren *J. L. Lund* (1777—1867), men langt større betydning for hans udvikling som maler fik hans nære venskab og arbejdsfællesskab med *J. Th. Lundbye*. Begge var dybt påvirket af *Grundtvig* i deres kunstneriske målsætning: at vække sansen for dansk natur og folkelig arv og derved forståelsen af, at »Kærlighed til Fædrelandet / Er den sande Odelsret«.

Som nittenårig debuterede Skovgaard i 1836 med »Parti ved Langebro ved måneskin«, som blev købt af prins Christian (VIII). Oldforskeren *C. J. Thomsen*, tillige leder af Malerisamlingen, og kunsthistorikeren *N. L. Høyen*, formand for Foreningen for national Kunst, erkendte hurtigt Skovgaards evner, og Akademiet tildelte ham 1843 Neuhausens præmie for »Parti af Nordskoven ved Jægerspris«. 1845 vandt han Udstillingsmedaljen (»Udsigt over Skarritsøen«). 1854—55 besøgte han Italien, sammen med Høyen, og studerede på vejen kunst i Wien, Dresden og Berlin. Han gæstede 1862 Verdensudstillingen i London og ved samme lejlighed Paris. 1866 var han i Stockholm (Den skandinaviske Udstilling) og 1869 påny i Italien, i følge med *Wilh. Marstrand*. Skovgaard blev 1860 titulær professor og 1864 medlem af Akademiet. Han døde i København, i hjemmet i Rosenvænget, den 13. april 1875.

På Charlottenborg udstillede Skovgaard 38 gange, ialt 116 arbejder. I udlandet udstilledes hans værker bl. a. i Stockholm 1850 og 1866, i London 1862, 1907 og 1948, i Paris 1878, 1889 og 1928, og i Wien 1882. Skovgaard malede mest landskaber, i begyndelsen de åbne egne i Nord- og Vestsjælland, senere især de udprægede skovegne i Østsjælland. Hans kunst er præget af eminent skarp naturiagttagelse, men han behandler motiverne frit og opbygger af studierne store, monumentalt sluttede kompositioner, der vil give sammenfattende indtryk af dansk natur. Han stafferer hyp-pigt sine landskaber med dygtigt malede scener fra dyrelivet eller person-grupper, der naturligt indgår i fremstillingen. Blandt hans fremragende portrætmalerier kan nævnes billederne af Lundbye (1841), Grundtvig (1847) og fru A. E. Freund (1860). Som tegner var Skovgaard ypperlig; flere af gengivelserne i denne bog giver et indtryk af hans faste og dog følsomt karakteriserende streg.

I Skovgaards ægteskab med *Georgia Schouw* (se side 41) fødtes børnene: *Joakim Frederik Skovgaard* (18/11 1856 — 9/3 1933), *Niels Kristian Skovgaard* (2/11 1858 — 3/2 1938) og *Susette Cathrine Skovgaard* (29/1 1863 — 11/2 1932).

I. Erindringer om P. C. Skovgaard

Af hvad Fader eller Faster¹⁾ har fortalt mig om slægten, er noget af det første, jeg mindes, at Farfader *Tham Masmann Skovgaard* havde fået gården Hammershus ved Ringsted, måske i gave af en velstående Onkel. Der blev Fader født den 4. april 1817. Da Farfader ikke havde kendskab til landvæsen, gik det galt med Hammershus, hvorefter han fik Frebogården ved Søborg Sø.²⁾ Herfra havde Fader sine tidligste minder; han huskede blandt andet stien ned til søen og de store rørskovene. Her gik det også galt³⁾, og mine Bedsteforældre flyttede da til Vejby (naboby til Tisvilde), hvor de fik en lille handel med tråd, skrå og sligt. Fader har som dreng tit målt for 1 skilling skrå af efter et mærke, der var skåret i disken. Denne handel kunde dog ikke føde dem; Farfader tog da til København, hvor han fik ansættelse ved Frederiksberg politi, medens Farmoder blev og passede butikken i Vejby. Fader sagde, at det var fra hende, han arvede sine evner og lysten til maleriet; hun malede blomster i aquarel.⁴⁾ Også Farfader, der vist døde et par år efter, at han var kommet til København, holdt af blomster.⁵⁾

Når Peter kom fra skole sammen med sine søstre, stod der et ordentlig fad smørrebrød og ventede på dem; det gjaldt da om at komme først til fadet og få bidt mærke i de fleste stykker. Fader var fingernem og har senere hjulpet os drenge med mangt stykke legetøj. 「Som lille havde han fået en pengepung, og han regnede da ud, at når han kom brød i pungen og bandt den i hyldebusken, så kunne han ved hjælp af en løkke og et langt stykke sejlgarn fange fugle; når han fra sit vindue så, at fuglen hoppede ned i pungen, så behøvede han blot at trække til og lukke pungen. Han har nok trolig siddet og passet på i vinduet mangan god gang med tråden til sin mekanisme.」 Han havde ikke megen morskabslæsning, men den, han havde,

brugte han; Robinson Crusoe læste han vist 16 gange. På de dejlige store græsklædte strandbakker har han og søstrene tit tumlet sig i godt vejr. Men barsk kunde der være; når fiskerne fra Raageleje kom ind til Vejby, syntes de, det lignede, som i en stue. Her ved Raageleje var befolkningen dengang så fattig, at det hed sig, fiskerne kun havde ét par lange støvler, som måtte gå på omgang.

Mange historier kunde Fader deroppe fra egnen, dels vel fra hans egen tid, men vist også fra en ældre. Om hvorledes gamle koner blev anset for hekse og trukket gennem gadekæret ved et langt reb. Vi må huske, at inden jernbanerne kom, dannede Grib skov et alvorligt skillerum fra det civiliserede land søndenfor, meget større, end om skoven havde været en fjord.

「Det har vist været i hans [Faders] tid, at der blev grebet en tyvebande. Birkedommeren (?) i Helsingø (?) satte enhver af dem i rum for sig selv natten over. Næste morgen begyndte med, at han lod nogle spurve slå ihjæl mod de kalkede vægge i forhørstuen, og så blev en gammel kælling først ført ind for fuldmægtigen. Han vidste noget om deres bedrifter, og begyndte så blidelig med: »Nå, lille moer? skal vi så have lidt at vide idag?« »Nej, hvad det skulde være, hun vidste ingenting.« »Ja, da vidste han da nok det og det, som Per Skævbø (?) havde fortalt på morgenstunden; men *han* måtte jo også have næsen mod væggen nogle gange«, og han pegede på blodpletterne efter de dræbte spurve. I det samme kom Birkedommeren ind med kraft: »Nå! herud med sproget!« Hun var færdig, og fortalte da så meget, så man efterhånden fik tilstrækkeligt ud af dem alle.」

Tyveri var nok almindeligt deroppe. Om det var smedden, der havde stjålet hanen, ved jeg ikke; men da den blev eftersøgt, og tyven nægtede, galede den uheldigvis 「lige i det samme」 i hans dragkiste ved siden af. 「Skælde ud kunde de og ved lignelser. Det var dog nok smedden der engang kappedes med en kælling og endte med: »Når man tar en tørveskrue [=tørvestak] og sætter et kosterkaft igennem og hænger en las omkring, så har man Dig, din mær!« Desværre glæmmer jeg

Maleri af
P. C. Skovgaard
1836.

Olie på papir

(Kunstforeningens
Udstilling 1917
nr. 10. Tilhører
P. Skovgaard).

Joakim Skovgaard skriver: »Tidligt havde fader malet smukke portrætter, f. ex. et inderlig sødt lille et af sin søster Mine fra 1836. Kendere siger, de kunde tage det for en tidlig Købke, og da var fader kun 19 år.« (Kunstmuseets Aarsskrift VII, side 8.)

Vilhelmina Skovgaard

historierne. Der var en bonde, som stedse var så vel raget, men det kom sig af, at han havde for vane altid at gå og skrabe sig med glasskår. En anden var så snavset, at man foreslog ham at vaske sig; men det hjalp ikke, han forklarede, at »om en fillefem daue va de lie galt igen.« 「Og de to koner der mødtes og den ene fortæller om sin (syge) bekendt: »Ja, da jeg så hende i morges, var hun frisk som en fisk, og nu er hun død som en sild.« Der engang blev der sagt til en bonde, at han havde skæmmet sig. »Ja, hvordan ska et ansigt blive, nær man går mæ'et te hværdau?» svarede han. 「Og da en anden, på hjemvejen fra kirke, blev spurgt, om han syntes om det, den nye præst (som var lavmælt) havde sagt (prædiket), svarede han: »Jo, det har nok været godt, siden han holdt det hos sig selv.«

En dag disputerede Fader med sin yngste søster Mine, om slemme folk kunde blive gode ved god omgang. Fader mente ja og Mine nej. Mine nævnede da den værste kælling i hele

byen, men Fader påstod, at selv hun kunde blive skikkelig. Mine gjorde forsøget, tog sig på at være venlig mod rappenskralden, og jo! hun måtte give Fader ret! 「Der var også et par eventyr som Fader var opfyldt af, men det lange, om »Den hvide Bjørns tand«, kunde ikke engang han huske, skønt Jomfru Broe, som var i Farmoders hus, nok tit havde fortalt det! Mig går det ligedan, historien om Pindel, som Fader kunde huske og tit har fortalt mig, kan jeg ikke gengive.」 Faster Mine bidrog sit til underholdet ved blandt andet at sy guld- og sølv-nakker til konernes huer; i Farmoders hus fandt altså et møde mellem gammel bondehåndværk (skønværk) og den frembrydende nationale kunst sted. Faster samlede også folkeviser til Svend Grundtvig, hvem Fader var ven med.

Da Fader, der sammen med de to yngre søstre, *Magdalene*⁶⁾ og *Vilhelmine*, blev opdraget af Moderen, engang som lille var til høstgilde, gav han sig til at tegne på bordet med spillekridtet; måske har han som de andre brugt æbleskiverne til vidskelæder. Han tegnede de dansende, og de omstående morede sig over at kunne kende halte Per røgter, som han svang sig.⁷⁾ Fader har 「tit」 fortalt om sin gamle gode skolelærer Jensen, et ypperligt menneske, som Fader var overordentlig taknemmelig for mangt og meget. Det var sikkert fra først af ham og en skovrider fra Tibirke, som interesserede sig for Faders evner og søgte at hjælpe ham frem, men Pastor Visbye har vist også gjort meget, muligvis på grund af henvendelse fra skolelæreren eller skovrideren.⁸⁾

「Efter at Fader kom til København, har det været en stor fryd for de tilbageværende at få ham hjem i akademiferierne, og der foresvæver mig noget om et piletræ på vejen, hvortil de fulgte ham, når han drog bort, og måske mødte ham, når han væntedes. Jeg forbinder det med et piletræ på en lille tegning fra en vej der ude fra, min Broder ejer den, men om det virkelig er den pil, får stå hen. Fortælle hele Faders liv, det er jo ikke meningen; at det i så høj grad bliver om hans ungdom, ligger jo i, at det var disse gamle historier, han fortalte til os børn.」

Allerede da Fader kom på Kunstakademiets kontor for at indmelde sig, traf han der *Lundbye*, kom i snak med ham og fik at vide, at han var fra samme egn; snart blev Lundbye hans bedste ven i livet.⁹⁾ Da en anden på skolen havde taget plads imellem dem, var det ikke frit for, at de drillede denne; senere kom de vist til at sidde side om side. Om sommeren har de ligget på landet sammen i Vejby eller den egn. Fader har fortalt om, hvor let Lundbye havde ved at finde motiver og begynde, medens han selv kunde gå omkring uden at komme i gang, og så endte det med, at Fader satte sig til at male slibestenen på sin egen Moders gårdsplads.¹⁰⁾ Lundbye undrede sig, men måtte indrømme, at slibestenen blev god. Det var også en storartet slibesten. Stenen gik rundt i et firkantet, aflangt hul i et nogle alen langt stykke træstamme, mosgroet og kroget, meget morsommere end den slibesten, på hvilken Fader senere prøvede sine elevers tålmodighed.

Fader holdt på, at det var godt at begynde kunstnerbanen med at gå i malerlære, så lærte man at bestille noget, sagde han, og gik det galt med kunsten, kunde man gå over til at blive håndværker. Han har selv været i malerlære hos malermester Brus og har fra sin læretid fortalt om en svend, som var så rå, at Fader tegnede ham i selskab med æsler og svin, og skrev nedenunder »Man befinder sig bedst blandt sine lige.« Tegningen kom frem ved frokosten, og da de andre lo, vilde fyren have fat i den, men de andre ikke lade ham få den. »Å! Giv ham den bare,« sagde Fader, »jeg kan jo tegne så mange, det skal være.« Svenden brød sig så ikke om den og var siden skikkelig. Fader havde arbejde i frimurerlogen og måtte til brug ved deres sørgehøjtider male plader med dødningehoveder. Da mester, som malede lignende plader, så, at Faders blev de bedste, bad han ham male sin om, og Fader malede så resten. 「Men til en hørkræmmer havde Fader malet en spegesild på skiltet, og gjort sig rigtig umage, så den så naturlig ud. Det var hørkræmmeren ikke tilfreds med: »Man skulde da kunne se at den var malet, og ikke tro at det var en rigtig sild.« 』

Mod os børn var han såre god og legede tit med os, kunde

skjule sig i den mørke stue ved siden af og brumme, for, når vi vovede os derind, at fare frem som en løve, en mild løve. Men om denne mørkeleg virkelig var sund, tvivler jeg på. Han tegnede og malede billeder til os, storartede til børn og storartede i sig selv. Sommetider blev de malede med vandfarve; jeg husker, hvorledes Fader samlede penselhårene med munden, og hvorledes han lagde den blå luft på, og medens den var våd, tørrede de lette skyer op, d. v. s. fjærnede farven med en næsten tør pensel. En gang måtte Niels og jeg sidde model til et billede i vor bog, den gang Morbroder *Titus Schouw* sejlede til Afrika med Grev Knuth.¹¹⁾ Der red Niels på en stork i flyvende fart og truttede i en gul trompet, og jeg, lidt mere langbenet, sad på en delfin med dannebrog i hånden; skibet sås lille og for fulde sejl i baggrunden, men vi var enige om, at Niels kom først og Onkel sidst. En gang havde jeg fået ler og lavet et, efter mine begreber, prægtigt hovede og viste Fader det. Han lavede det om til et tydeligt formet hoved, som Don

Joakim Skovgaard

Maleri af
P. C. Skovgaard
Hellebæk
7. august
1858.

(Kunstforeningens
Udstilling nr. 262.
Tilhører
Eline Skovgaard).

Quixotes, for at vise mig, hvordan jeg skulde behandle ler. Men jeg var ked af, at mit dejlige, kartoffelformede hovede ikke var mere. Nu vilde jeg ønske, jeg havde Don Quixotes, det var så friskt modeleret, begge står de tydeligt for mig.

┌ Da jeg samlede på biller, og besøgte Fader på Stokkerup, hvor han dengang var gæst, gav han mig en grøn sandspringer og en bøgehjort, som han havde fanget, og opbevaret til mig i malerkassen. Fader morede sig tit med at snakke nordsjællandsk, jeg kan desværre ikke gengive det korrekt*): »Moueř kogte hinnebæřsuppe i dav, å da moueř havde kogt suppen, křev ūrmene ydenpå gřydden.« »Gřette ryřte gřød, å alt som Gřette ryřte, křev gřøden i Gřette.« ┐ Fader holdt også af at lave guttaperkaansigt, han kunde godt være blevet skuespiller. ┌ Som ung på maskerade har han et par gange været fortrinlig udklædt, og senere, jeg ved ikke lejligheden, kom *Orla Lehmann* ind med sit krøllede hår glat, vandkæmmet ned ad skuldrene; Fader ud at børste sit stride hår i vejret, og ind igen at agere med Lehmann. ┐ Når vi i leg skulde prøve at holde alvoren, satte han en mine op, så vi straks var færdige, men når Moder så ham i ansigtet med sine mægtig alvorlige øjne, smilede han næsten lige straks. ┌ Overfor mad tror jeg ikke der er andet at bemærke, end at han ikke kunde med mælkeskind. Engang han, vist i Himmelbjærgengen, meget gærne vilde bo hos en skovfoged, og denne var lige ved at give sig for Faders overtalelser, sagde konen: »De kan jo ikke spise samme kost som vi, mælkemad hver dag« — så måtte Fader jo tilstå sin rædsel for mælkeskind, og søge andet logis. ┐ En gang da Morbroder besøgte os og syntes, at vi københavnerdrengene var tynde og blegnæbede, sagde han, vi skulde kommer over til ham på Lolland og spise kød (vi fik såmænd fuldgod kost hjemme). Da vi fortalte Fader det, blev han vred og sagde, at mad var ikke det vigtigste eller eneste at tænke på. Tobak holdt han af, men da Moder aldeles ikke kunde dermed, holdt han op at ryge og

*) Lydbetegnelsen ř gengiver en krusedulle i håndskriftet over r, antydende den »fede« udtale.

tog kun yderst sjældent en cigar i selskab; engang med den bemærkning, at det var to¹²⁾ år siden, han havde røget den sidste.

「Han malede af lyst og trang, og ikke for bifald, men fornuftig ros kan vi vel alle godt lide, og han har nævnt et par komplimenter, som han påskønnede. »Se, nogle maler sten som oste, andre får dem til at ligne genstande fra et naturaliekabinet. Skovgaard maler dem, som de ligger på marken.« — »Skovgaards kunst er som den gode vin; man smager druen.« Hvem der sagde complimenterne, ved jeg ikke. Den jævne mands kritik hørte han også gerne, selv om han kunde fortælle lunt om dengang han malede sin moder i grårødt schawl og hvid morgenkappe, og så en bonde kom ind og så, og sagde: »Ska de være Kongen?«¹³⁾

「Os børn kunde han bære rundt i stuen til forskellige billeder, og fortælle om disse, t. ex. ved *Frölich's* høstbillede, hvorledes drengen skynder sig ud med mellemmaden, men tordenen trækker op over bakken og snart vil buldre, så de alle må hjem. Eller *Kybn's* billede fra Saltholm, hvor man kan se Københavns spir og høre kirkeklokkerne ringe. Og *Roeds* fra St. Lorenzo

Billedside I: To af P. C. Skovgaards malerier med motiver fra barndomshjemmet. Interiøret er en god illustration til erindringerne: I den hvidkalkede stue sidder (nærmest himmelsengen) skolelærer *Niels Jensen*, dernæst P. C. *Skovgaard* selv (under sit tegnede selvportræt) og tilhøjre i sofaen *J. Th. Lundbye*. De to kunstnere malede sammen i Vejby sommeren 1843 — »lykkelige dage«, skriver Lundbye. Foran bordet *Vilhelmine Skovgaard*, moderen og jomfru *Broe*.

Billedside II: Nederst galleribilledet, malet 1849: Alléen ved Vognserup, »det mest folkekære af alle Skovgaards arbejder« (Karl Madsen), som han i 1847 havde gjort skitser til. På vejen sidder *Lundbye*, tegnende, omgivet af barbenede børn — gruppen er udført efter en studie fra Vejby 1843 (se herom nr. 135 i Kunstforeningens Udstilling 1917). Skovgaard har på denne måde sat et æreminde for vennen, der var død 25. april 1848. Stemningen i figurgruppen svarer til Lundbyes tegning (udført i Florens 1846): »Bakketrolden Sindres« (med Lundbyes egne træk), omgivet af børn — til *Baggesens* vers:

»Naar Børn sig om mig slynge
Ved snurrtigt Eventyr,
Naar i den hele Klynge
Det mindste selv ei knyter:
Den Fryd, som i mig tindrer.
Og Glæden i mit Bryst
Mig veemodsfuldt erindrer
Min Barndoms tabte Lyst.«

P. C. Skovgaard: Barndomshjemmet i Vejby.

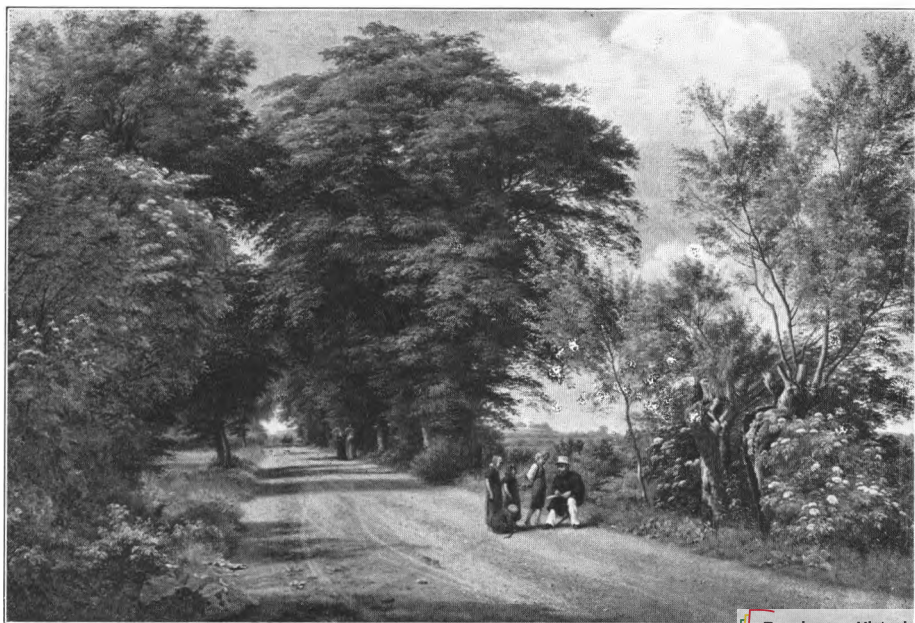
P. C. Skovgaard: Ved thebordet i Vejby. 1843. Kunstmuseet.

P. C. Skovgaard: Udkanten af Tisvilde Skov. Blæst. 1844.

P. C. Skovgaard: Landevej ved herregården Vognserup. 1849. Kunstmuseet (dep. i Århus).

fuori le mure, hvor italienerne råber med broccoli og pomodoro. Da vi lå ved Hellebæk, og jeg var lille, red jeg i vandet på hans skulder og så over til Kullen og fik dukkert (ja jeg beretter alt, som jeg husker det) og han sagde med tonefald, at bølgene kaldte ad mig og skvulpede i takt: »Kom! kom! Kom lille Jokum! kom!«⁷¹⁴⁾

Når Fader hvilede sig fra sit arbejde, var det hans lyst at arbejde i haven, og mangen en time er gået på den måde. Han havde sine teorier om haveanlæg. Den have, han anlagde, skulde nok blive god. Blomsterne skulde især være tæt om huset, som en ramme om dette, fryde øjet, der hvor man mest kom, men ikke i ovale bede som salatfade, snarere i lange bede med f. eks. buxbom uden om, som borter om huset, sluttende sig til arkitekturen. En stor græsplæne lige for havedøren, og gange med klippede hække, smukke stedsegrønne buske og lige spadseregange. Derpå noget friere overgang til den skov, som helst skulde danne afslutningen, den være sig nok så lille. Mark og nogle træer var også godt. Nysø have f. eks. kunde han lide, som den dengang var. Nu er smådammene fyldte, og grupper af hamp, majs og amerikansk olie indtager desværre deres plads. Fader forsøgte at dyrke broccoli og pomodoro og havde et figentræ udenfor gadedøren.

Om aftenen læste han gerne for os børn og til vor glæde, for han læste godt. Vi måtte da gerne sidde stille og tegne, men ellers kunde han ikke med forstyrrelse; læste han noget alvorligt, kunde det hænde, vi ikke måtte tegne. Engang ved sådan lejlighed havde en flue forvildet sig ind i en papirpose, som lå på bordet; dens summen gjorde os børn urolige, og det endte med, at Fader holdt op at læse, gemte det til en anden gang, skønt, eller netop fordi det, han vilde læse, var alvorligt og lå ham på sinde. 〔Han holdt vist ikke af at skrive, men gjorde sig megen umage med det, naturligvis særlig når det var noget af betydning; så måtte der ikke være nogen af os børn i stuen. 〕 Han var ikke just ivrig læser, men læste med omtanke, og det han læste, huskede han godt.

「Han holdt meget af at spille skak, skønt han ikke drev det ud over det almindelige. Men han har fortalt, at da han spillede med *Monrad*, som var uvant med det, ytrede Monrad: »De gør hårde angreb på mig.« Herom sagde Fader, at det var mærkeligt at føle Monrad som den underlegne, da han ellers altid var den overlegne.」

Som lærer holdt Fader på, at man kunde rask væk tegne, hvad man havde lyst til, men at Akademiet burde lade eleverne tegne efter levende model, inden de fik hele antikke figurer at arbejde med, da de meget bedre vilde forstå antikken, når de kendte menneskeformen fra modellen. Derimod burde man som maler lære oliefarven at kende, prøve sig frem med beskedne genstande opstillede lige for sig, eller forgrundsdetaller i det frie, inden man gav sig i lag med større, sammensatte opgaver med mellemgrund og baggrund o. s. v. Man burde begynde med at øve sig i at male pastost, ikke beregne på lasur, så vidt muligt færdig med det samme. Svær farve i lyset, tyndere i skyggen. Hvor tit har jeg dog ikke sandet det gode og naturlige i dette, når jeg har set begyndere bryde deres hjærne med for store opgaver, eller spekulere ud, hvad der nu netop var deres opgave. Med det samme man fra lettere til sværere opgaver lærer at behandle farven, kommer det nok af sig selv, det, som netop man skal male, om man ellers *har* noget, der skal frem. Og når unge kom for at undervises, prøvede han tit først deres tålmod på den førnævnte slibesten. Og efter den fik de ikke altid noget morsomt, en knibtang ved siden af en skruetrækker kunde godt følge, inden eleven fik det gamle krudthorn af kohorn med messingmekanisme eller hjortekraniet at male. Jeg må tilstå, at jeg er sluppet for slibestenen, jeg tror ikke, at alle måtte døje den.

Da jeg engang malede en musvåge med udbredte vinger og malede de mørke småfjer for mørke imod den lyse inderflade af vingen, sagde Fader mig besked om valeurerne; jeg skulde sammenligne ikke alene de mørke fjer med de lyse, men også med den mørke baggrund og det hele, så vilde jeg se, at de mørke fjer lå i lys, og jeg vilde bedre finde farvestyrkerne. Når

P. C. Skovgaard: Joakim, Cathrine og Niels ser billeder. 23. april 1869. Blyantstegning.

eleverne klagede over, at de ikke kunde komme ud af det, sagde han: »Kom blot rigtig ind i det, så kommer De nok ud af det.« Når han sad i stuen, kunde han spørge mig, om jeg syntes, skyggen under sofaen var sort, og så forklare mig, hvor fjærnt den var fra sort, hvor mørk den så var. Og engang jeg malede en buxbomhæk, gjorde han mig opmærksom på, hvorledes det grønne virkede lysere og mere samlet på overfladen, hvor man så hen ad de mange blade bag hinanden, medens virkningen var mere spredt og mørkere på siden, hvor der sås dybder mellem bladene. Han fordrede ingenlunde fin udførelse, i alt fald var han flere gange glad, når jeg havde malet noget hurtigt, forsåvidt der \lceil da \rceil var kommet karakter i det. Således havde jeg engang malet efter en levende hundehvalp, og da den bevægede sig, måtte jeg skynde mig. Det arbejde syntes han om og sagde, jeg skulde blive ved på den måde, når jeg malede efter levende dyr. Jeg gik da til det næste søndag igen, men nu skulde det jo være rigtig godt, jeg gjorde mig megen umage og udførte det pænt, men følte det gik galt, fordi hvalpen forandrede stilling. Fader brød sig heller ikke om det studie, der var hverken den friske pensel eller den karakter som i det forrige.

Man må dog ikke tro, at han ikke holdt af smuk udførelse. Han har, vistnok efter hvad han havde hørt Høyen sige, fortalt om Rembrandts portrætter af Borgmester Six og hans moder, hvor det ene, Borgmesteren, var kostet ned med bravour, det andet yderst gennemført; man vendte sig fra det ene til det andet, og vidste ikke hvilket der var det dejligste. Dog tror jeg, at Fader vilde foretrække den genialt nedsmurte Borgmester; for det bredt malte var ham dog kærest, \lceil selvom han godt kunde berømme meget fint udførte billeder. \rceil Han kunde tale om en hvid krave på et gammelt portrait: »Den ser ud, som var den malet i et strøg, og så gør det jo ikke noget, om der i virkeligheden er brugt flere.« Han omtalte beundrende nogle bredt malte tidsler af Velasquez og af den samme maler en kjole, som kun var udført med nogle streger hen over det ellers bare lærred, men som dog fortrinlig gengav gråt silketøj. Han tilføj-

*P. C. Skovgaard: Landskabstegning.
Kobberstiksamlingen.*

ede: »Dette lader folk sig ikke byde nu.« Dette var vel omkring 1870, nu er folk jo vænnet til en del.

Men når Rafael, smukt gennemført, malede guldsnittet på en bog, var det dog noget af det dejligste. Fader sagde om arbejdet: »Det gør ikke noget, om man lyver, blot ingen kan se det.« Dermed mente han jo, at når man blot ejede, arbejdede for den kunstneriske sandhed i billederne, så at man følte naturen i dem, da stod man ellers frit overfor sit emne, kunde tage fra og lægge til efter behag. Den sandhed, der havde værdi, den var ham dyrebar nok. En anden gang, da jeg ma-

lede efter en udstopet ugle, fra hvis ene vingeunderside en ferrippe lyste frem, tog han med et fedt strøg og satte den på, så den var der; jeg havde pirket med den uden at få skønheden frem. Fader har fortalt, at *Sonne* engang bemærkede om en liggende ko, *Lundbye* havde malt, at den lå for let. Lundbye blev ærgerlig, men den næste ko, han malede, kom til at ligge så tungt, at der skulde noget til at rejse den. Sonnes kreaturer ligger altid tungt, som store dyr ligger, sagde Fader.

Han mente, at *eleven* skulde undgå lasur, begynde med at male farverne rigtigt lige straks, øve sig i at blande dem på paletten og så sætte dem hen. Han anførte Horace Vernet som en mester i dette; han traf straks den rette tone i en hvilken som helst plan i billedet. Derimod havde Fader ikke noget imod, at den *øvede kunstner* beregnede virkningen på lasur; selv brugte han det meget i sine billeder. En let lasur med sort gav stoffet i vand i modsætning til luft, lasuren gav vandet dybde og fasthed, blankhed! Hans hvide skyer fik vist i reglen deres varme glød ved en meget tynd lasur med brændt Terra "di" siena. For at give det våde efter tordenbløden på hans store galleribillede, det at solen nu funkler i dråberne, dubbete han lys på, især på bøgetræet til beskuerens højre side, så disse lyse prikker toppede sig lidt ud og fangede lyset. Da de var tørre, gav han træerne en velberegnet lasur, egetræerne på kryss og tværs, bøgetræerne med omtrent vandrette strøg, altså efter karakteren af træerne. Derved formindskede han de altfor grove hvide toppe, så de tindrede, og bladene blev våde. Og luften fik en lasur af ultramarin, så den blev dyb blå, som himmelen er, når en tordenskyll har rensset den. Jeg synes iøvrigt, at noget af dråbernes glimten fra bladene er svundet bort i tidens løb.¹⁵⁾ Fader holdt af at sætte palet op, det der nu sjældent bruges. Det sidste efterår, han levede, var jeg med ham på Nysø; jeg skulde ud at male ved Præstø bugt, under Hollænderskoven. Fader satte da farverne op til mig, d. v. s. blandede dem i de toner, han mente vilde være brugbare, og satte dem på paletten, medens vi endnu var på vort værelse. Det fremmede meget mit arbejde, og da han så kom ud, gjorde han nogle kritiske

bemærkninger. Til slut malede jeg ham selv komme gående i mellemgrunden. Det blev et af mine pæneste studier.¹⁶⁾

I sin lænestol, hvori han læste for os, har han tit siddet model for os drenge.¹⁷⁾ Han kunde da sidde og betragte sine hænder, studere dem. Han har fortalt om, hvor dejligt Titian kunde male hænder på en hvid dug. I det hele stod Titian med de gyldne farver hans hjerte nær, og så mesteren, Rembrandt. Jeg husker, at han har bemærket om vort Emausbillede, hvor ypperligt det var i skyggen; man så ikke straks hunden, men når øjnene havde vænnet sig lidt til mørket, var den der godt nok. Og som de stærke lyspartier var udmodelerede på det billede; den gamle kones ansigt, glasset, som hun holder i hånden, var dejligt formet, skønt det næsten kun var gjort med et glanslys. Såmeget er der jo dog, at man kan se, hvor rigtigt dette sidder.

Svanepels og Claus Lothringer, Skrædderens Andres¹⁸⁾, Rafael, Correggio i Parma, han talte om alle de gode. Og så den fortræffelige kokketøs i krypten under Modenas domkirke; hun hører til en gruppe, et skulpturarbejde i brændt ler, naturalistisk modeleret og end yderligere malet. »Som den kokketøs blæser på vællingen i skeen, inden hun giver den lille Kristus at spise.« Også om de pompeianske malere talte Fader ofte. I grunden vidste han vel ikke ret, om han skulde give disse eller de kære renaissancebilleder fortrinet. Stof og pensel var jo så dejlige i de pompeianske. Mon han dog ikke vilde have taget renaissancemestrene, fra og med Leonardo? Af de tidligere huskes udtalelser om Mantegna. Af Kristusfremstillinger satte han Leonardos Kristushoved på nadverens indstiftelse (eller tegningen dertil) højest; ¶ men jeg tror, han dernæst priste Delaroches Kristus (hovedet?) i Getsemane, og ¶ Rafaels Transfiguration var dejlig. Rubens var også noget for ham, såsom Abbeden på vort galleri, men jeg tror især Rubens' landskaber. Han syntes næsten, at når sådant var malet, tjente det ikke til meget, at han selv malede landskaber, men tilføjede, at Høyen havde trøstet de senere landskabsmalere med, hvad der for dem var at gøre. Man kunde også male godt på en anden måde end Ru-

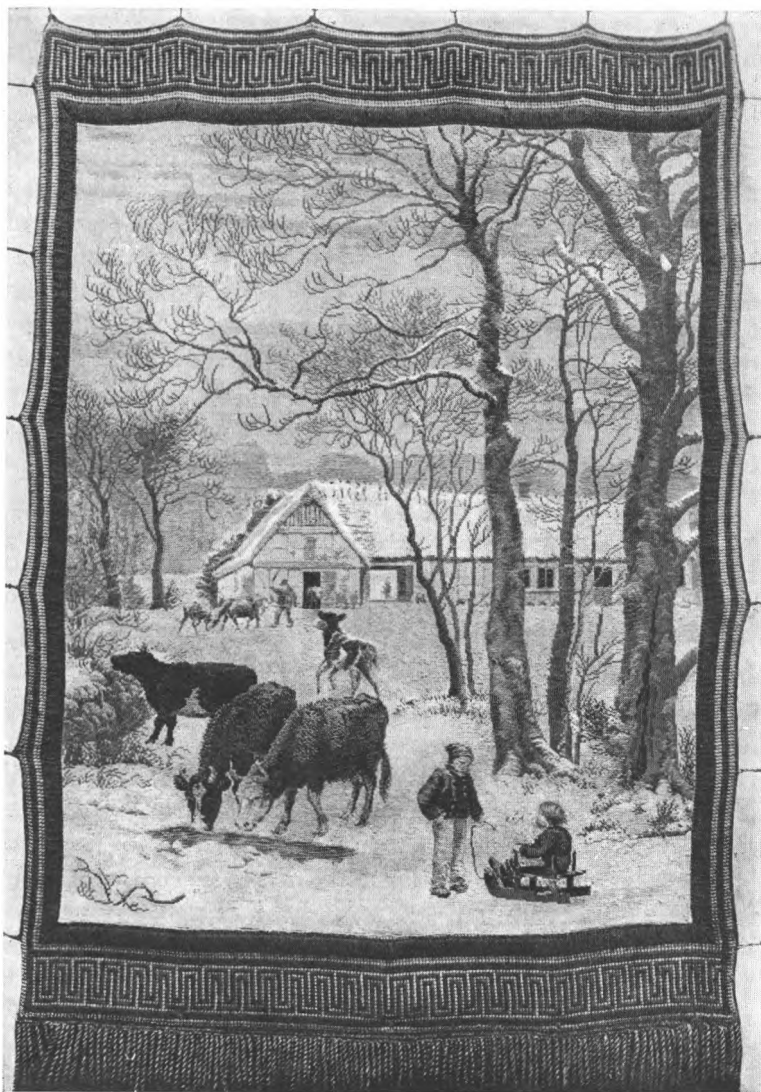
bens, selvom hans landskaber var højden. Da en dansk maler¹⁹⁾ kom hjem fra udlandet, var de, som endnu ikke havde været ude, deriblandt Fader, ivrige efter at høre, hvad han havde at fortælle, og Fader spurgte navnlig efter Rubens' landskaber, "hvordan de var?" men blev meget skuffet, da maleren kun sagde, at »de var malede så "løjerlig" tyndt.« Engang jeg ytrede min beundring over, hvor Fader dog kunde male (måske han talte om gammel kunst), sagde han: »Ja jeg har måske knækket nogle hasselnødder, men de gamle knækkede valnødder og kokosnødder.«

Fader tegnede en masse broderimønstre, og med alt, hvad der kan siges om stilen i dem, at de var vel naturalistiske, så er de dog skønne, og der er godt sammenhæng i dem. Han følte selv, at han brugte blomster og fugle vel direkte, og priste *Hilker* og *Constantin Hansen*, at de forstod bedre at omforme naturen til dekorativt brug. Men alligevel! der er mange herligheder mellem Faders mønstre, mange, mange, og som tegninger og aquareller er de i hvert fald ganske dejlige, ofte tegnede med hans storladne brede pen eller malede med tydelige, lette farver. Han kunde nok klage sig, når damerne lagde for meget beslag på hans velvilje og hjælp, men Moder har det sikkert alletider været ham en glæde at hjælpe. Hun tegnede og malede aquarel selv, og broderede så godt, at man skal søge hendes lige. Hendes hovedværk er den kakkelovnsskærm, som *Høyens* fik i sølvbryllupsgave. Den forestiller et vinterlandskab med en bort omkring. Trods landskabets store naturalisme, virker det overordentlig holdningsfuldt og er mesterligt komponeret, med bondegården i mellemgrunden, børnene med slæden og

Om moderens store kanvasbroderi (side 33) skriver Joakim Skovgaard:

»Uldgarn har det tilfælles med marmor, at det forlanger en gennemført behandling, fuldført arbejde ... stammerne med mospletter på den gulliggrå bark og det rødlige ved, hvor grenen er brækket af, giver farve i det gråligt tonede ... landskab. Og kørne, den mørke, de røde og den plettede, og børnene med slæden, også de har farver. De er stoppet op i legen og står og småfryser ... Sådant anskuelsesbillede har værdi, det er så rigt og fintopfattet, man føler køernes ånde fryse til rim om mulerne. Det er kunst.«

(Kunstmuseets Aarskrift VII, side 22-24.)

Kakkelovnsskærm. Kanevasbroderi af fru Georgia Skovgaard. 1857.

kørerne i forgunden under de dejlige asketræer, som med deres tykke kviste egnede sig så godt til canevasbroderi, baggrundsskoven under vinterhimlen, og så den tyste stemning over den bløde sne. Det er syet på meget fint kanevas, og Moders tålmod blev sat på en hård prøve; hun måtte tit pille op, navnlig kneb det med tonerne i gråvejrsluften og baggrundsskoven. Men man skal vist langt tilbage i tid for at finde et så dejligt broderi, og da bliver det af anden art. Stativet er sikkert også efter Faders tegning; han har jo i det hele virket på mangfoldig vis, f. eks. sammen med *Lundbye* dekoreret en stue, som nu er kopieret i kunstindustrimuseet, hvor de ægte døre og dørstykker er anbragte.²⁰⁾ Også et lysthus har han tegnet, hvor især det runde bord var såre fornøjeligt; fire siddende tigre (udsavede af tykke brædder, ferniserede og konturmalede) bar pladen.

Da Fader i 1854 første gang var i Italien, det var sammen med Moder, brugte han mest tiden til at studere gallerierne, og fik derfor ikke malet så meget. Men hans samliv med de gamle mesterværker satte frugt i hans kunst, som blev mere storstilet. Navnlig i nogle dørstykker mener jeg at kunne se påvirkning af veneziansk kunst, og Titian har sikkert haft indflydelse på hans landskabsopfattelse. Han søgte senere, efter Moders død, det Anckerske legat, og rejste på det i 1869, for, som han skrev i ansøgningen, denne gang at studere naturen, male. Mellem disse to Italiensrejser falder hans rejse til *verdensudstillingen i London 1862*, hvor han særlig så på moderne fransk kunst. Denne lå ham fjærnere end renaissance, dog så han nok, at af moderne kunst var den franske den bedste, selvom han også syntes om enkelte engelske malere. Han omtalte mest Horace Vernet, Delaroche, Breton og Millet. Jeg tror, han særlig holdt af Bretons »Kornets velsignelse«.²¹⁾ Så i 1872 fik vi *den nordiske udstilling*; den virkede stærkt på ham. Fagerlins tilfældige foldekast i en kjole på det billede, hvor pigen står og har slået det ene ben over det andet, i modsætning til vore hjemlige, mere plastiske, studerede, mindre bevægelige folder, og den ældre Munthes »tösjap«, som også var en åbenbaring for Marstrand,

men især Wahlberg! Ham kunde Fader ikke få ud af hovedet, endskønt han ankede over, at hans billeder ikke var færdige. Wahlberg åbnede sikkert Faders øjne for en bedre forståelse af det moderne maleri.²²⁾ Jeg husker, at han beundrede farvens fylde og stofkarakteren i en kløvermark af denne svenske kunstner. Han syntes også om Bergh, men ikke om, at danske²³⁾ efterlignede ham. Noget kommer vist deraf, at det nye, det fremmede, virkede som en rus; jeg tror, at den øjeblikkelige vurdering af de forskellige billeder vilde have ændret sig ved længere bekendtskab. Men efter denne udstilling vilde Fader vist have haft mere glæde af et besøg i Paris. Han kom der ikke.²⁴⁾ Havde han f. eks. set det billede af *Rousseau*, som nu er på Glyptotheket, vilde han have forstået denne og frydet sig. Om ham har Fader sagt, at *Jul. Lange* havde hjulpet ham til nogen forståelse; det var helheden og stemningen hos *Rousseau*, man skulde se på; selvom, som *Lange*, efter min mening lidt løjerligt, udtrykte sig »hvor *Rousseau* har sat sin Pensel, voxer der intet Græs, lige så lidt som hvor *Attilas Hest* satte sin Hov.«²⁵⁾ Dette nye, Fader fik at se, satte spor i hans kunst. 1868, efter moders død, blev hans farver helt sorte. 1869 i Italien vandt han atter farveskønhed*), men efter udstillingen i 1872 synes det mig, at hans farver og behandling har ændret sig noget; farven var bleven finere, behandlingen lettere eller fyldigere.

Der er i alt fald flere af hans seneste malerier, der vidner om en foryngelse af hans kunst. I hans sidste år hændte det, at han kasserede flere billeder, fordi de ikke tilfredsstillede ham i farven. Vist ialfald to blev sat til side og gentagne på nyt lærred, hvorved de blev langt farverigere. To andre fik

*) Om den sidste Italiensrejse, som han foretog sammen med *Marstrand*, »har jeg netop for nyligt hørt, at han, formodentlig på spørgsmålet om hvad han vilde studere dernede, svarede: »Man siger, jeg er bleven så sort i farven, jeg må ned under Italiens sol, for at se at få mere lys i den.« I hvert fald, han fik det. — Fader kæmpede i de år, som en ung mand, og det er næsten det fornøjeligste af det hele, at kunne pege på hans aller sidste billeder som måske hans bedste, i hvert fald ubetinget mest maleriske.« (*Joakim Skovgaard* i *Kunstmuseets Aarsskrift VII*, s. 32—34).

han lov til at tage hjem fra den endnu ikke åbnede udstilling; de blev overmalte med gulokker og hvidt, så at billedet anedes igennem, men han nåede kun at få malet det ene op igen ovenpå overmalingen, efter at det havde stået en tid.²⁶⁾ Faders råd til eleverne havde alt længe været: »Studer først den levende model, så antikken.« Hans råd til de unge malere, der vilde ud, var nu, om ikke tidligere: »Tag først til Paris, så til Italien.«²⁷⁾

⌈E. s. 1. Fader beundrede *Marstrand* som Danmarks genialeste maler, og *Constantin Hansen* som vor fortrinligste tegner. Jeg havde engang hos Jul. Lange læst om Ægirsgildet, at det var så vel komponeret, så man var ængstelig for at figurerne skulde forandre stilling og derved fordærve den skønne linievirkning. Jeg spurgte da Fader, om det var galt, men han svarede, at det var netop det udmærkede ved det.²⁸⁾ Med *Marstrand* har han tit disputeret, men det kunde hænde at *Marstrand* dagen efter disputerede med en anden om samme emne, og da holdende på det modsatte, førende alle Faders beviser i marken. Det lignede vist *Marstrand* godt nok; Fader kunde ikke således lege med meninger, de var for meget hans egne. Skulde han forandre dem, måtte det ske ved en naturlig vækst til et rettere syn.

Engang da *Marstrand* mødte *Meldahl*²⁹⁾, bebrejdede denne ham, at han havde skiftet mening: igår i Akademiet havde Direktøren [*Marstrand*] sagt lige det modsatte. »Jeg siger så meget sludder mellem år og dag,« svarede *Marstrand*. *Marstrand* var den store, der godt kunde indrømme fejltagelser. Indså Fader, at han havde taget fejl, er jeg forøvrigt overbevist om, at han da ikke var bange for at vedgå det.

Ovenstående er skrevet på Middelhavet, det Røde Hav og Bugten ved Adén. Nu hertil 23/12 1907.⌋

Efterskrift af Niels Skovgaard

Engang for en hel del år siden lå jeg en sommer på landet sammen med to ganske unge malere, som havde en standende strid. Den ene holdt på, at man i sin kunst skulde give sig stemningen i vold, medens den anden mente, at man kom videre ved at arbejde »forretningsmæssigt«. Bortset fra individuelle ejendommeligheder ligger nok det mest formålstjenlige derimellem, men i vor tid er der vel mest tilbøjelighed til at arbejde efter den førstes metode eller mangel på metode. Derfor vil man vist have vanskelighed ved at fatte det berettigede ved i sin stue at sætte en palet op, som man skal bruge i det frie. Jeg selv forstår det ikke ret, men har man øvelse deri, kan det vel spare tid, så at man netop hurtigere kan gribe belysningen, inden den forandrer sig; netop denne forretningsmæssige fremgangsmåde kan således fremme det lyriske i billedet. Og her er jeg ved det punkt, hvor jeg gerne vilde gøre en tilføjelse til det, Joakim har skrevet.

At Fader var stærkt optagen af Wahlberg i 1872, husker jeg også, og jeg er sikker på, at det var fordi lyriken hos ham var ved at bryde mere igennem.

I Røders lille Bog om Fader³⁰⁾ omtaler han ham som slet ikke lyrisk, men ender dog med en begejstret omtale af lyrikken i det store dyrehavs billede på galleriet. At Fader uden ellers at være lyrisk anlagt, dog skulde male et fuldtoneende lyrisk billede, er umuligt. Nej han sad inde med ikke lidt lyrik, selvom det ikke er almindelig forstået. Dette vilde sikkert en samlet udstilling af hans arbejder vise. Jeg skal pege på enkelte. Det første, han udstillede, var en måneskinsstemning, og et andet tidligt måneskinsbillede³¹⁾ foruden flere ting viser også, at han i sin tidlige tid arbejdede med stemningsbilleder. Det tabte sig i en lang årrække, formodentlig fordi han var så optagen af andre sider af kunsten, at han ikke overkom mere. Men der er

dog ialtfald en absolut undtagelse i tusmørkebilledet med uglerne på galleriet. Men her er lyrikken ikke rigtig kommen frem, fordi han var uvant med sådanne emner og tog for tungt på opgaven; meningen er dog tydelig nok.³²⁾

Om ikke før, så i arbejderne fra Italiensrejsen 69 mærkes imidlertid et omslag i retning af at male blødt og svømmende, det var det lyriske, som var ved at bryde frem, og derfor var han så modtagelig for Wahlbergs kunst, hvilken sikkert også har haft indflydelse på Faders. Den blødhed og sødme i god forstand, som præger de sidste år af Faders kunst, har måske sat sine bedste blomster i det store galleribillede og efterårsbilledet fra Brødebæk i den Hirschsprungeske samling³³⁾, men også andre ting, f. eks. studier til et tidligt morgenbillede, viser hvor stemningsmættet hans kunst nu var bleven.

Af fortidens kunstnere tror jeg, at Rubens, Claude Lorrain, måske også Swanevelt har indvirket stærkest på Faders kunst; mit indtryk er dog måske noget tilfældigt, efter de udtalelser jeg netop har hørt af ham. Han ejede Bolswerts glimrende stik efter Rubens' »Atalanta's jagt«, og det satte han overordentlig pris på.³⁴⁾ Man kan godt spore elementer fra det i hans kompositioner, men man kan også se elementer hentede hos Rafael. Jeg husker, hvordan Fader forklarede det for os (for at få os til at forstå Rafael), at det gav fylde i kompositionen at gentage en linie ved at lade to figurer stå ved siden af hinanden i omtrent samme stilling. Dette brugte Rafael tidt, f. eks. i »Messen i Bolsena« i figurerne til siderne, og det har Giulio Romano lært af ham, men rigtignok ført det helt ud i det utålelige.

Denne ting, som Fader er bleven opmærksom på hos Rafael, kommer ofte igen i hans billeder, f. eks. kan en sky være anbragt oven over en trækrone, så at træets og skyens konturer danner en dobbelthed.

26/1 1908. Karlsberg ved Hillerød.

NIELS SKOVGAARD

Tilføjelser

I en samtale med Verden og Vi (14/12 1917: Bekendte Mænds bekendte Børn . . . sign. A. H.) gentager Skovgaard flere af sine ti år tidligere nedskrevne erindringer, men følger følgende til:

Det første og eneste, jeg foruden maler har villet være, var skovfoged. Jeg kom en dag og fortalte Far det, men han rystede kun på hovedet og sagde: »Ja, ja, lad os nu tænke lidt over det!« — Da Far så fjorten dage senere spurgte mig hvordan det gik med skovfogeden, var nykkerne allerede ude af hovedet.

— Krigen i 64 påvirkede, som rimeligt er, Far såvel som alle andre. Det var en mørk og trist tid, mine første barneår. Min Morbror, der som løjtnant deltog i krigen, var bleven såret og lå nu på Augustenborg Lazaret. Far tog over for at se til ham, og fra lazarettet sendte han brev hjem med et par interessante små tegninger, hvor man ser kampen i det fjerne . . .

Tit fortalte Far os en og anden pudsigt samtale, han havde haft med en af de mange, han kom i forbindelse med. Jeg husker, at han en tid havde opholdt sig i nærheden af Gisselfeld, hvor han malede et billede »Fra Vejen til Hælde Skov«. Der-nede var en godsforvalter Rammesen, og han fulgte Far med interesse, men mandens kunstforstand har næppe været særlig stor. — »Hvad er det for noget at male, — *en vej!*« sagde han til Far. »Det er da ikke noget motiv. Nej, kom De med mig ind i skoven, der skal De finde steder, der er værd at male!« Far blev imidlertid ved sit, og vejen blev foreviget — og billedet købt af godsforvalteren. Det blev nemlig ham, der skiftede anskuelse, og ikke Far.

Bror Niels og jeg var engang med Far på Carl Blochs udstilling, hvor vi så hans Prometheus. Far syntes bedre om Constantin Hansens. Jeg husker så tydelig, hvordan han tog os ved hånden og gik med os op på Universitetet og viste os billedet i vestibulen. Den gang forstod jeg det ikke, nu er jeg ganske af Fars mening.

I et interview til Holger Jerrild (Gads danske Magazin 1929, s. 572—81: Hos Joakim Skovgaard) fortæller Skovgaard om Marstrand:

Han var brillant, en stortskåret natur. Han . . . havde sin sommerbolig her [på Rosenvængets Hovedvej], om vinteren boede han på Charlottenborg, og vi kom en del sammen med ham. Hans søn Vilhelm var vor legekammerat. Der var noget frodigt og livsglad over Marstrands hele fremtræden, og han havde ingen nød; mens Constantin Hansen ofte plagedes af pengesorger, tjente Marstrand vist særdeles godt, og det betyder jo meget for humøret i et hjem. Far fortalte, at når han skulde indgive sin selvangivelse til skattevæsenet, så satte han efter et løseligt skøn en passende sum og sagde: »Mindre kan jeg sikkert ikke have levet for!«

Jeg beundrede ham naturligvis og blev meget glad, da han kort før sin død lod mig kalde op til sig og forærede mig sin farvelade, en opmærksomhed, som også glædede Far meget . . .

Billedside III: Øverst gengives et af P. C. Skovgaards monumentale landskabsmalerier med motiv fra barndomsgænen. Om det nederste billede, som viser tydeligt slægtskab i stil med *Swanevelts* billede: »Stille sommeraften ved bjergsø« (gengivet i H. Bramsen: Malerier af P. C. Skovgaard, side 13), skriver *Joakim Skovgaard* i Kunstmuseets Aarskrift VII, side 38: »Da billedet nr. 340 [Kunstforeningens Udstilling 1917] »En skovsø, badende drenge«, 1867, er blevet ham sortladent i farven, gentager han det [i august 1868] i blødere, lysere, rigere farver. Han har gjort nye studier til det sidste billede. [Kunstforeningens Udstilling nr. 342.] Niels og jeg stod begge model ude i lystskoven ved Nysø. Det var mod aften og i skygge, myrerne krøb op ad vore nøgne kroppe, så det sandelig ikke var en lyst. Her har Fader altså malet et helt nyt billede for at nå, hvad han ønskede.«

Billedside IV: Det øverste billede er omtalt i teksten side 30. Fra P. C. Skovgaards sidste tid er også billedet fra malkepladsen ved Knabstrup (1874—75). Om det skriver *H. G. Skovgaard*: »I et fuldstændigt arkadisk landskab med frie udsigter og store fuldkronede trægrupper udover det bølgende land samler køerne sig til malkning . . . Landet er afhøstet . . . I aften solens sidste stråler kaster dyr og mennesker lange, lyse skygger. En gammel mand og to ranglede drenge står stille med skitiebøger og studerer køerne. Det er Skovgaard selv og hans sønner Joakim og Niels. Ved den enestående helhed i stemningen, som kun udtrykker aften, høst, livsaften, virker vemoden næsten overvældende, men den holdes i ave af roen, resignationen, den stille glæde over alt det skønne, og roen . . . er udtrykt igennem den harmoniske balance, og den virker dobbelt følelig, fordi landskabet er så rigt og mangfoldigt.« (Om P. C. Skovgaards landskaber. Kunstmuseets Aarskr. 1950, s. 98-99.)

P. C. Skovgaard: Udsigt mod Frederiksværk fra Tisvilde Skov. 1839. Kunstmuseet.

P. C. Skovgaard: En skovsø. Sommeraften. Badende drenge. 1868. Ny Carlsbergfondet.

P. C. Skovgaard: Sommereftermiddag med en bortdragende regnbyge. 1862—1874. Kunstmuseet.

P. C. Skovgaard:
Sommereftermiddag på malkepladsen ved Knabstrup. 1874—75 (ufuldført).

Georgia Schouw

Tegning af P. C. Skovgaard
Nykjøbing d. 2. October 1849

Georgia Marie Louise Schouw blev født den 27. september 1828 i København. Begge forældre (se side 42) var af kunstnerisk begavede slægter. Faderen, selv en talentfuld tegner, var broder til portrætmaleren Andreas Schouw (1791—1829). På mødrene side var maleren Carlo Dalgas (1821—1851) hendes fætter. Da moderen døde, overtog Georgia — endnu ikke 16 år gammel — husstyrelsen. Hun blev forlovet med P. C. Skovgaard i forsommeren 1849 og viet den 3. september 1851.

Georgia Skovgaard tegnede godt (skitsebøger fra Italiensrejsen 1854—55), og som kunstbroderer nåede hun det ypperlige i samarbejde med sin mand og hans venner J. Th. Lundbye, Jørgen Roed og Constantin Hansen. Trods sin tidlige død, den 15. juli 1868, vandt hun anerkendelse som grundlæggeren af det nyere danske kunstbroderi.

II. Minder om Moder

Moder døde inden jeg var 12 år, det er jo kun spredte glimt, jeg mindes. Billedet af Moder, som jeg gemmer det, kan jeg ikke gengive. At Moder var kærlig, er jo ikke noget særligt, hun var også alvorlig, det stammede vist for en stor del fra, at hun måtte overtage husførelsen hos sin Fader, da hun var 16 år, altså meget ung. Han, professoren, botanikeren og politikeren, den af alle agtede og ærede og upartiske formand for den grundlovgivende rigsdag, *Joachim Frederik Schouw*, mistede sin hustru den 5/3 1844. Hun var født Dalgas, døbt *Süsette Marie Augusta Peschier Dalgas*, yngste søster til baronesse Christine Stampe på Nysø, hende der gav Thorvaldsen et sommerhjem derude på hans gamle dage. Ved Mormoders død skrev Grundtvig til Bedstefader digtet »Visnet er for dig i Haven Hjerterblomsten: Yndighed.«¹⁾ Jeg har det indtryk, at hun netop var mild og yndig, og Morfader havde jo sin embedsbolig i Botanisk Have, som dengang lå bag Charlottenborg, langs Nyhavn. I havesalen der blev Fader og Moder viede af Grundtvig i 1851²⁾, for Bedstefader var syg, de måtte derfor vies i hjemmet, han døde 28/4 1852.

Jeg husker det alvorlige ansigt Moder satte op, når hun og Fader prøvede, hvem af dem der længst kunde se den anden i øjnene uden at le. Overfor de øjne måtte vor milde Fader altid give tabt. Men Moder kunde også være med til skæmt, når hun og Fader legede at danne tagrende med tungerne, hendes tagrende var spids og sammenrullet, Faders var et bredt rør. Sådant husker et barn.

Hun var selvstændig og viljefast, men altid lykkedes det hende jo ikke at føre sit forsæt igennem. Fader kunde ikke lide mælkeskind, det fandt Moder sig i, men hendes to drenge skulde vænnes til det. Det lykkedes også en tid at få os til at holde af det, vi passede endda nøje at skiftes til at få det; men

*Fru Georgia Skov-
gaard med
sønnerne Joakim
(til venstre i billedet)
og Niels
(til højre).*

Efter fotografi
(o. 1865).

en dag fik jeg for meget af det gode, så mælkeskindet stod mig imod, og Moder måtte give tabt. For tvinge maden i os har hun aldrig gjort. Vi holdt heller ikke af klumperne i morgenøllebrøden, så hjalp Moder derpå ved at give os ansjovis dertil, og så gled klumperne. Engang satte hun mig i skammekrogen i garderoben, men fandt mig, da hun åbnede for mig, udmejet med alskens herlige ting, kåbe, hat o. s. v.; jeg havde moret mig fortræffeligt. Men selv en god pædagog kan have uheld, og jeg mener, at hun var det; hun sagde vist nødigt nej til vore bønner, men var det sagt, så stod det fast.

Da vi engang var på skovtur og skulde hjem, måtte vi gå rask til jærnbanen (eller vognen), men undervejs løb jeg og le-

gede på grøftekanten, Moder kaldte, at jeg skulde [følge] med. Da jeg vedblev at lege, sagde hun, at hvis jeg ikke fulgte med, kom jeg ikke med i skoven næste gang, og da jeg fremdeles var ulydig, måtte jeg pænt blive hjemme og gå i skole, medens Fader og Moder og Broder Niels kort efter besøgte biskop D. G. Monrads på Hummeltofte. Jeg var vel dengang mellem 6 og 7 år. Søster Susette Cathrine³⁾ var næppe født dengang.

Engang havde jeg, måske efter at vi drenge var kommet i Hans Gregersens Skole, forsøgt at tegne den korsfæstede Kristus; det forbød Moder mig, og deri gjorde hun ret, børn skal ikke lege med det hellige. Hun lærte mig, at når jeg tegnede, skulde jeg vænne mig til ikke at dreje papiret, men roligt holde opad og nedad rigtigt.

Jeg husker, at vi drenge læste for Moder i en lille bog om Holger Danske. Den kom med til Nysø, for at vi kunde holdes i øvelse i sommerferien. Nysø står for mig som det dejligste, sommerligste sted i Danmark. Vi var der som regel i sommerferien. På Nysø tronede jo Tante Christine Stampe, Moders Moster. Der var også hendes datter, Moders nære veninde fra ungdommen, Frænke *Elise*. Hun var et sjældent menneske, folkeligt og navnlig kristeligt grebet af Grundtvigs forkyndelse, var vel den, der ledte Moder i samme retning.⁴⁾ Hun var vist den ældste i venindefirkløveret og i det hele et foregangsmenneske. En tid vilde hun endog ud at tjæne som pige, men familien satte sig derimod. Hendes yngre Broder Christian var stik derimod så ualmindelig adelsblændet; mon ikke det sind blev næret i Østrig, hvor han en tid stod ved hæren. Han deltog vist i krigen [mod Prøjsen] 1866.

En af vore ferier på Nysø blev uvæntet kortvarig. Moder sagde, at det var fordi Baron Christian væntedes dertil, så var der ikke plads til os. Senere har jeg fået at vide, at det var, fordi Christian havde omtalt Fader som »Malerklat«, så vilde Moder ikke være sammen med ham. Os børn har han altid været god imod.

Moder havde fra ungdommen to nære veninder foruden Elise Stampe, de to sidste blade i det før nævnte firkløver, nemlig *Grundtvigs* datter *Meta*⁵⁾, som næsten kunde træde i sit lange, lyse hår, medens Moders ikke var så langt, men til gengæld tykt og næsten ravnensort. Og så cousinen *Süsette Dalgas*, senere gift med skolebestyrer Mariboe.⁶⁾ Hun var selv en genial pædagog og bestyrede Enkedronning Caroline Amalies Asylskole for hende (formentlig først efter sin mands død). Hun har fortalt mig, at da vi engang havde fået en sending artiskokker fra Nysø, delte Moder disse, for at give Süsette en part med; jeg så til, og lækkermund, som jeg var, blev jeg mere og mere urolig, alt som Süsettes del voksede; til sidst brød jeg stille ud: ikke for mange, ikke for mange! Moder har altså fortalt hende tildragelsen, men jeg husker den selv, det foregik på køkkenbordet i vort køkken nedenunder, vi bor jo endnu i det samme hus.

Jeg husker også en gang, der blev samlet ind til en basar, at Moder udtog nogle nydelige småting dertil fra sit chatol. Hun holdt ellers ikke af basarer, fandt vel, at udbyttet som regel ikke stod i forhold til arbejdet og postyret. Så en gang hun var anmodet om at deltage i ordningen af en sådan, rejste hun sig under mødet og gav det hun havde tænkt at ofre, i rede penge.

Hun narrede aldrig toldvæsenet, som jo skulde have sin del. Mange ser jo ikke så nøje på det, hævden, at det er ikke private folks småkøb, toldvæsenet er sat til at beskatte, og det er vel rigtigt, men hvor er grænsen? For Moder var dette ikke at være »sandhed tro«.⁷⁾

Moders selvstændighed kendtes også på, at hun ikke fulgte moden, hun gik klædt efter eget tykke, i hovedsagen foldrigt liv og nederdel med en dobbelt silkesnor af kjolens farve knyttet om livet, med nedhængende kvaster. Sådan gik hun hjemme og ude. Jeg husker hende, engang hun skulde ud, måske i teatret. Hvor jeg syntes hun var smuk i den lysegrå silkekjole.

Der var en egen stille fest over livet i de tider, det var som alt var smukkere den gang, midt i København og alle steder. Dengang var hjemmet samling, og Moder hørte hjemme i dati-

dens mest dannede kredse. Vor guldalders kunsthistoriker, professor N. L. Høyen, holdt forelæsninger på Charlottenborg, og Moder var blandt de damer, som hørte ham. I hendes barn-domshjem så de jævnligt ham med hustru og svigerinde til mid-dag om søndagen. Han var kræsen, og for at beregne sin appetit, udbad han sig en spiseseddel af moder. Hun prydede den stedse med en kønt tegnet blomst. Spisesedlerne udviser ellers, at det var godt, alt det de fik, gammeldags godt. Selv husker jeg Moders udmærkede kager til julen, især chokolademarence og fire-species. Da hendes Broder Titus i 1864 lå såret på Au-gustenborg Lasaret, skrev han om at få sendt nogle af hendes fire-species.

Tobak var hende såre imod, hendes Fader røg ikke, Broderen ejheller, men engang havde de en videnskabsmand som liggende gæst, han røg. Moder havde stor udluftning efter ham. Fader derimod kunde godt lide tobak, men for Moders skyld røg han aldrig i hjemmet, ude i selskab kun en yderst sjælden gang en cigar.

Moder broderede meget efter mønstre, hun og Fader havde tegnet i studiebøger på rejse i Italien, og Fader senere læmpet efter foreliggende behov; foruden de som Fader komponerede helt frit. Sammen kæmpede de og andre kunstnerhjem mod tidens smag, for at forbedre den, og begge gjorde de i den ret-ning et stort arbejde; Moder syede såre skønt. Jeg husker den virksomhed, der blev udfoldet i vor gamle dagligstue her, da en del damer under hendes og Faders vejledning broderede fa-nerne til studenterne i Nordens fire universiteter. Upsala fik Odin på sin fane, Lund fik Frej, Christiania Thor, og Køben-havn Hejmdal, alle efter tegning af Constantin Hansen. Da var der virksomhed i stuerne, damer, syrammer og dejligt far-vet silke alle vegne. Her kan nævnes, at til brylluppet fik Mo-

Billedet på næste side er *P. C. Skovgaards studietegning* til figurgrup-pen på et maleri af Monte Pincio i Rom, som ægteparret besøgte i 1854. Da var sønnerne ikke født. Nogle år efter, da Skovgaard udførte bil-leudet, har det moret ham således »at tage børnene med til Italien«! Fra venstre: Georgia Skovgaard, Niels, Joakim og faderen — og længst til højre igen Joakim. Foroven studier til ansigterne.

der et par sofapuder af nogle nære slægtninge, men de var ganske ude af stil i forhold til det øvrige bohøje. Så syede Moder dem over med kønt betræk, for derved at skåne puderne mod falmen og vore øjne for synet af dem. Tiderne gik, og den stil, hun kæmpede for, blev efterhånden kritiseret; nu synes den atter at komme i agt og ære, og netop som noget særlig dansk, som der ikke er sidestykke til i broderlandene, så vidt jeg véd.

Vore enkelte selskaber var nogenlunde ens, en forret, måske hvid sagesuppe, oksesteg og dessert, som vandbakkelse eller andre kager, gammeldags krumkager, eller krakmandler og rosiner, eller frugt, serveret på det pompeianske stel, smykket i sort farve på brun brændtlers bund. Det var fest og noget for os børn at studere billederne på tallerknerne.

Hvor husker jeg Moders gråd, da budskabet kom om Danes rømning i 1864. Men alle indtryk samler sig i mindet om den kærlige, dygtige Moder med det dybt alvorlige Kristensind.

Rosenvænget, 10. Februar 1931.

JOAKIM SKOVGAARD

*

I ARTES, Tome II, 1933, side 190, oplyser Skovgaard om »Christus i De dødes Rige« (1891—1894):

Det er vist en erindring om, at Moder holdt meget af Grundtvigs digt (efter det gamle angelsaksiske kvad) »I Kvæld blev der banket paa Helvedes Port«, som gav mig anledning til at male motivet.

Somme tider kan kompositioner stå mig fuldt færdige for øje, som da jeg ved »Lille Triangel« så »Den gode Hyrde« mellem fårene for mig. Noget lignende må vist være sket med »Christus i Dødsriget«.

GRUNDTVIGS DIGT TIL SKOVGAARDS MODER⁸⁾

Til Georgia Schouw

*Har du hørt en Sandheds-Stemme,
Som i Hjertets Dyb gienlød,
Aldrig den paa Jord du glemme!
Lyt til den i Liv og Død!*

*Dag fra Dag du da skal lære,
At i evig Sandheds Ord,
Som det Støvets⁹⁾ Læber bære,
Aanden throner, Livet boer!*

*Daglig bedre, skal du kiende,
I Vorherres Jesu Navn,
Høit berømt i Verdner tvende,
Livets Vei og Fredens Havn!*

*For det Navn skal Synden vige,
I det Navn skal Sorgen døe,
I det Navn skal Himmerige
Spire af det mindste Frø!*

*Til det Navn er lagt Guds-Freden,
Paa det Navn staar Haab til Gud,
Af det Navn, med Kiærligheden
Springer Himmel-Glæden ud!*

*I det Navn, Gud, efterlignet,
Vil i Naade hos os boe;
I det Navn vær du velsignet,
Himlen vis og Sandhed tro!*

9de Octbr. 1844.

Venligst
N. F. S. GRUNDTVIG

III. Minder om Janus la Cour

I 1860 byggede Fader i Rosenvænget. Vi smådrenge var hyp-pigt henne at se huset vokse sig større. Så engang da det var færdigt, men vi endnu ikke flyttede ind, skulde vi se det indvendigt. I en af stuerne sad et fremmed menneske, og jeg ud-bryder da: »Hvad vil du her?« Han svarede: »Jeg bor her.« »Nej du gør ikke, for det er Faders hus!« Det var *Janus la Cour*, og han boede der jo alligevel og var flyttet ind før vi.

Senere blev vi perlevenner, han var så god ved os børn og legede meget med os. Det var en svir at komme op til ham, han lavede f. eks. bolscher til os ved at smelte sukker i lyset og lade det dryppe på bladet af bordkniven. Og så den ejendommelige lugt i hans stue, krydret af terpentin, men især theen, som vist blev bragt ham nede fra os, først i en blanksort, senere i den grå thepotte dekoreret i relief med egern mellem nøddeblade. Intet sted i verden har jeg lugtet the med den ejendommelige behagelige duft som hans. — Så rejste han til Italien på læn-gere tid.

Da han kom hjem igen 1867 var vor søster¹⁾ født, og så blev *de* fine venner. Han legede videre med hende, og kunde en mængde historier om hendes barnlige liv og vittigheder. I det hele kunde han mange historier og fortalte dem med meget lune; intet under, at han blev søgt i selskaber. Nogle af sine bedste oplevede han i Italien; som da hans værtinde serverede ham noget ganske ubestemmeligt, og han så spurgte, hvad det var, stak hun fingeren ned i det, rørte rundt og svarede: »Det er noget dejligt Noget!« Eller hans mest drastiske, om det sted, hvor han boede, og det primitive toilette var så nær køkkenet, så konen måtte fjerne sig, når han skulde derind. Engang kunde hun ikke forlade gryden, hun måtte røre i *polenta*'en, og han kunde ikke vente; så blev de enige om, at hun gik, imod at han lovede samtidigt at røre i gryden.

Da Fader døde, tog han sig kærligt af os børn. På den tid var vi drenge begyndt på »Kunstens Tornevej«, som la Cour gerne kaldte det — Niels var dog endnu i malerlære — og la Cour var både som menneske og maler god for os at have i nærheden, vi var glade ved hans sunde kritik, og den gang kunde han rose vore arbejder, til stor opmuntring for os. Jeg beundrede hans mesterskab i gennemførelsen, måske især i studierne; men jeg husker, at engang jeg indlod mig på kritik, idet jeg roste et af hans ikke færdige billeder, med forslag om, at han skulle lade være at gøre mere ved det (Fader havde nemlig vist mig det og ytret sig i samme retning), svarede la Cour — berettiget: »Nå! skal du nu også?« Jeg véd ikke ret, om l. C. havde rigtig glæde af let henkastede skitser eller begyndelser; han fordrede i alt fald mere af sig selv, havde en stærk trang til helt at få udtalt, hvad han havde på hjerte. Han forstod også at gennemføre, men derfor kunde vel sommetider det ikke helt færdige have en friskhed, antyde skønheder for fantasien, som det gennemførte maleri alligevel ikke kunde fastholde. Nu er der dem, der går den modsatte vej: Af frygt for at miste det lette penselstrøg, farvens ynde ved dens første glans på lærredet, tør de ikke fuldføre eller give sig ordentligt arbejde i vold. På den store udstilling af la Cours arbejder forleden år²⁾ husker jeg, hvor alle disse mandigt fuldførte billeder stod så faste, monumentale, i modsætning til karakteren af megen kunst nu om stunder.

Flittigere maler end la Cour har Danmark neppe haft. Det var en fryd, når han kom fra sommerrejse med sine bunker af ypperlige studier, så grundige og så rige på interessante belysninger. Man kunde også føle en tilfreds og berettiget stolthed, når han satte studie på studie frem på staffeliet for den undrende beskuer, f. eks. samme motiv på forskellig måde, og forklarede, at dette var tidlig morgen — han var morgenmand, og stiklede på de malere, som kun malede aftenrøder — og dette en time senere, det næste middag, og så eftermiddag og aften. Eller, at her havde han siddet på samme plet, blot drejet sig på stolen og malet til en anden side; eller at dette var det samme

som forrige, blot med skyer for solen, ligeså dette, men nu trak der et tordenvejr op, og at han blev våd, inden han kom hjem. — Engang skulde han gå fra Helgenæs til Aarhus, en 8 mil, og det blev regn; tilsidst var han så tilsølet, at han trængte til et bad og ræsonnerede: »Når jeg nu går ud i bugten med klæder på, bliver jeg ikke vådere, men nok renere«, og så gjorde han det og skyllede sig, inden han holdt sit indtog i Aarhus. — Han elskede naturen og det kære Helgenæs i alle belysninger, og gengav dem med myreflid. Luften var særlig noget for ham; han fik forbavsende meget med af stemningen og af farvernes detaljer i disse flygtige skyer, som render rent fra de fleste. At han fik alle markens blomster med, er forståeligere; de står dog nogle dage. Blandt dem var skarntyden ham kærest, når den på sine slanke stængler yndefuldt bærer sine lette, hvide skærme langs veje, over enge og smykker vor lyse årstid. Og så rugen, inden den drær. — Når hans ven maler Fritz³) kort før udstillingen kom fra Aarhus med sine billeder og fyldte stuen med sine stærke farver, som ikke undlod at gøre deres virkning, kunde Fader dog noget efter sige til mig: »Jeg holder alligevel mere af la Cour, han er finere.«

På sin første udenlandsrejse så la Cour på Salonen i Paris datidens franske kunst i dens brede kraft; men han syntes det gik frygteligt ud over detaillene, og han lovede sig selv, at han skulde tage fat på en anden måde. Det løfte holdt han, men engang ytrede han, at det dog nok havde drevet ham lovlig

Familien Skovgaards hilsen til la Cours 70-årsdag (gengivet side 53).

Tegnet af *Joakim Skovgaard*, der med fru *Agnete* står til venstre, derefter *Ingeborg* og *Niels Skovgaard* og *Cathrine Holten*. Bagved ses de tre søskendes børn. Alle vifter farvel til post-engelen, der iler afsted med hilsenen »fra Gamle og Unge fra Grundhuset« — Rosenvængets Hovedvej 27, opført af arkitekt *J. D. Herholdt* (over døren ses relief-fet med oliegrenen, tegnet af *P. C. Skovgaard*).

Man bemærker, at *Joakim Skovgaard* ikke bruger sin egen retskrivning, men den gængse — sikkert for ikke at ærgre det konservative fødselsdagsbarn. Ikke destomindre synes »adressens« motiv — ganske utilsigtet — at have bibragt la Cour en fornemmelse af at være »vinket af«, thi »hans Takkebreve er mærkeligt uklart, men munder dog ud i fordragelig Forstaaelse af, at Meningen havde været venlig.« (Rikard Magnussen: *Janus la Cour*, 1928, side 145).

Hjære Syvtiaarige la Cour!

En hjærtelig Lykønskning, Anledning af Høsttidsdagen

Fra Gamle og Unge fra Grundhuset

5 Sept 1907

Catherine Holten Aage
 Sids Sørensen
 Sophie Agden

Ell. O. Hans Fogh, Ellen, Rose, Carl, Joh. Roman, Heds Elene
 George, Peter, Christian, Agne, Sids, Hans, Sørensen
 Fra de gamle og de unge

grundigt i modsat retning. Han underordnede vist også efterhånden detaillene mere.

En overgang gav la Cour sig til at bruge spatel og viste mig, hvor meget mere lys han derved opnåede i luften, og jeg betroede mig til Fader. Det var jo de år, da dette frække redskab kom på mode. Fader svarede: »Jeg holder mere af at se penselen i et billede.« (Jeg må dog tilføje, at Fader elskede at se bredtmaledede billeder. Rembrandts brede pensel var ham særlig kær; hvor *han* har brugt spatel, har Fader været henrykt. Selv kunde han male med fingrene.) Om det har trykket la Cour, at Fader var imod denne moderne spatel, véd jeg ikke; ellers har Fader sikkert snarere søgt at opflamme ham til større bredde i foredraget. Jeg husker Faders ros over hans arbejder; engang viste han mig et med den bemærkning: »Det er en god saltvandsbølge, dér ruller ind.« Det var på et billede fra Italiens kyst, hvor der (måske på Faders opfordring) skulde anbringes et par mænd, der gik på arbejde om morgenen med deres hakke og spade. Fader havde tegnet dem for ham, og la Cour malede dem; men alt som billedet skred i udførelse, endte det med, at arbejderne gik deres vej, de blev ganske malede bort. Ja, ven af staffage var la Cour ikke; i alt fald ikke på sine egne billeder. På et af hans tidligste var der en mus på gangen i skoven; den morede vi os over. På endnu tidligere studier husker jeg får. Han har vist kun en gang malet en staffage af virkelig betydning i billedet: En flok krager midt i øde højfjelde og skyer, men de bidrog i høj grad til at give billedet stemning.⁴⁾ Og så var der hans udstillingsbillede, vist det første, dette uhyggelige sorte gråvejr over den øde jyske egn — men *var* der nu en hvid hest på det, eller talte vi blot om, at der burde være det? Han fortalte i hvert fald om det billede, at da det blev antaget, og han skulde op og se udstillingen, mødte han i døren to unge mænd, af hvilke den ene fortalte den anden om, hvad han havde set, og udbrød: «— og så skulde du set et billede af en, der hedder la Cour; det er det grueligste skidt, jeg har set!» Jeg mindes det som et godt billede med stor stemning i.⁵⁾ Studerede han ikke dyr, så tog han sig

des grundigere af planterne. Han har tegnet mange nydelige, grundigt studerede bøgetoppe, og det er noget, der kræver tålmod. Det er karakteristisk, at han tegnede en afbarket træstub med samme kærlighed, som vi andre en dejlig kvinde. I sine stuer holdt han af nobel stil og orden. De var talende udtryk for hans smag, lidt kølige, men fine. Vågnede han om natten og fik i tanke, at et af hans hundrede og mange studier hang skævt på væggen, måtte han op at rette det, før han atter kunde sove. På sit store skrivebord havde han nogle pæne nipsgenstande, hver på sin rette plads. Blandt andet et spilleværk, lavet af en kvart valnøddeskal og en svovlstik, strammet i en snoet tråd; sommetider fik vi lov at spille på det.

Senere skiltes vore veje. Han søgte ensomhed i Jylland, men det er neppe ret at mene, at han med årene var bleven menneskesky; snarere at han elskede sin frihed og landet, og vilde have sin arbejdstid ubeskåren. Når han om foråret var inde at se udstillingen, gjorde han tillige en runde til de gamle venner, og så fik vi i reglen besøg af ham. Men den udvikling, kunsten tog, huede ham jo ikke, og han måtte ved de lejligheder lette sit hjerte. Værre var det dog, at han trods min tilbageholdenhed følte, at vi ikke alletider var enige; men derfor holdt han dog lige fast ved det personlige venskab.⁶⁾ Hos Weis's i Aarhus Mølle fandt han forståelse; dér kunde han om efteråret pryde dørene med sine sommerstudier, ophæftede med tegnestifter; dér følte han sig hjemme. Jeg har hørt ham udbryde om et brev fra gamle møller Weis⁷⁾: »Det er så vittigt, som Høyen kunde have skrevet det.« Men han havde også gode venner andre steder, vel mest jævnaldrende fra ungdommen. Engang traf jeg ham på Aarhus banegård, vi skulde begge vest på. Han havde 2-den klasses billet, men satte sig ind til mig, og vi sludrede løs. Jeg syntes, han var ældet en del. Sidste gang, jeg så ham, var en aften, han rigtig hyggeligt slog sig til ro her i vort gamle hus, hvor han havde boet så længe, det var en stor glæde.

Nu er han under mulde, men i hans skabe ligger en rigdom af dejlige studier, billeder fra ude og hjemme, fra det kære Jylland. De vil bevare hans minde. JOAKIM SKOVGAARD

IV. Joakim Skovgaards brev om sin kunstneriske udvikling

Civita d'Antino 13. August 1884.

Som dreng var det især dyr, som vakte min kunstneriske tilbøjelighed; jeg ved nok, at jeg som ganske lille, da jeg var med Fader og Moder i Hellebæk, klippede nogle hakker i en stump papir, og da jeg blev spurgt, hvad det skulde være, udbrød: »Kullen«, og at jeg lidt senere i vort hjem på Østerbro tegnede en mand i vindueskarmen, der ikke blev så god, så han friede mig for smæk (her må jeg bemærke, at jeg tydeligt husker hvor behageligt materialet forekom mig, den gamle, tørre, hvide oliefarve tog så dejligt mod blyanten, syntes jeg, så havde jeg ikke fået disse smæk, havde jeg vist malet alle vore vindueskarme fulde af mænd); men det var dog dyr, som fra først af

rigtig tog mig, og tit har jeg hjemsøgt den Zoologiske Have, for at grave guld i den rige grube der. På landet spurgte jeg mine venner derude, først hvor mange tyre der var, så køer og andre dyr, siden spurgte jeg til menneskene og andre ting.

Under Fader, hvem jeg naturligvis mest skylder min kunstneriske udvikling, har jeg kun en kort tid ligefrem lært at male, men fra lille af kom min broder og jeg al tid med vore tegninger til ham, for at høre hvad han sagde om dem. Selv smådyr, som insekter, har draget mig så meget, så jeg en tid hellere gik på Zoologisk museum end på udstillingen på Charlottenborg, hvor for resten Professor Simonsens arabere tiltalte mig meget, så jeg f. ex. har stået halve timer foran hans beduin, som med sabelen mellem tænderne til hest springer lige mod beskueren;¹⁾ når jeg så derfra gik hjem gennem Grønningen, søgte jeg at genkalde mig detaljerne ved araberdragten, især hvordan sabelen med det ejendommelige hæfte egentlig så ud.

Senere kom jeg i malerlære og på akademiet.²⁾ På malerlæren tænker jeg altid med glæde, og har sikkerlig haft godt af den

Græske folkedansere. Tegning af Joakim Skovgaard. 1885.

især som menneske, men vist også som kunstner; på akademiet gjorde jeg bekendtskab med det menneskelige legeme, som senere har glædet mig mere og mere. Men ikke mindre end modellerne glædede mig de antikke statuer, langt fra alle, så temmelig de samme som jeg endnu sætter over alt andet. Fader har tit fortalt om gammel kunst, både italiensk og hollandsk, men han lærte mig dog at sætte den græske over alt, så det er løjerligt, at da *Zahrtmann* senere foreslog mig at tage med til Hel- las, var jeg ikke ligestraks villig; men det lå i min forsigtige, langsomme karakter, jeg syntes at Italien var nok foreløbig.

Da jeg for alvor begyndte at studere i naturen, holdt jeg mig ikke længere fortrinsvis til dyr, jeg malede lige så meget landskabeligt, og som udstiller må jeg indtil nu nærmest kaldes landskabsmaler,³⁾ skønt jeg mere og mere går over mod figur- maleriet, som nu interesserer mig mest, skønt der er så megen lyst til det landskabelige hos mig endnu, så jeg altid ubetinget foretrækker udebelysning.

Da jeg begyndte at male, var jeg meget afhængig af Faders måde at male på, d. v. s. i fremgangsmåde, penselføring og syn på det hele, i retning af farve var jeg et rent sort skygebillede af ham. De første som bragte mig til at se farverne med nye øjne, og gå dem mere på klingen, var væsentligst *V. Johansen* og *L. Kabell*⁴⁾, med hvilken sidste jeg i vinteren 1880—81 gjorde en rejse til Paris, for med egne øjne at se franskmændenes dejlige farver, som der gik så meget ry af. Jeg blev ikke skuffet, både den gamle og den nye kunst der gav mig herligt rigt stof at nyde og fordøje; nu var det *J. Breton* »Processionen gennem kornmarken« (Luxembourg) som jeg stod foran i halve timer for at indsuge dets glødende solskin, men *Lepage*, *Millet* og *Cassin* var ligeså gode.

Da jeg kom tilbage til Danmark, fór jeg ligestraks op på Kristiansborg, for at se, hvor godt vi kunde stå os i modsætning til franskmændene, og kom til det ikke uvæntede resultat, at vi havde herlige kunstnere hos os selv. Men da jeg havde været hjemme en stund, syntes jeg dog, at Pariserrejsen havde ikke forslået, jeg måtte ud at se endnu mere fremmed, og tage

Joakim Skovgaard.

Maleri af
Niels Skovgaard.
1874.

(Tilhører
Dorthea
Skovgaard).

fat af alle kræfter, hjemme tabte jeg dristigheden, for jeg er jo som sagt temmelig forsigtig af mig. Denne gang gik det til Italien, som jeg er kommen til at holde mere og mere af. Det var morsomt at se den gamle kunst, som jeg så længe havde hørt tale om, men dog er det især landet og folket, som har overvældet mig med sine skønheder; i begge dele lærte jeg at forstå både Claude Lorrain og Rafael og mange andre meget bedre, ligesåvelsom det, da jeg kom hjem fra Paris og kort derpå var ude i Frederiksborg Hestehave mellem de store frie bøge, slog mig, at i sådan natur havde Fader gået i skole, og at den og han passede aldeles sammen. Det flotte fyldige liv i syden bliver mig kjærere for hver dag, og jeg kan stå og se på bønder-

nes saltarelle⁵) meget længere end på noget kunstværk, selvom det er græsk.

I Italien var jeg væsentlig sammen med *V. Pedersen, Zahrtmann* og *Th. Philipsen*⁶), som alle, netop på grund af den store forskel mellem dem, alle har haft stor indflydelse på mig; således har de hjulpet mig frem til stærkere farver, skønt der er langt igen til solskin og kolorit.

Som figurmaler vil jeg komme til at skyldte Zahrtmann meget, og vor rejse til Hellas sætter jeg umådelig pris på. Den gik for sig den anden vinter af min Italiensrejse, fra først i januar til maj, og var så herlig og uddannende, så jeg mener, at alle kunstnere burde rejse til Hellas endogså frem for til Italien, for selvom det italienske folkeliv er meget rigere, så har jeg dog set den skønneste folkedans i Korinth, og den græske kunst overstråler langt al anden. Det var en ren nydelse at gå i de skønne samlinger af skulptur og vaser i Athen, ikke som i andre lande, hvor man trættes af en mængde middelmådigt, og dog derimellem ikke finder nær sådan perler som de, de græske museer er fulde af. Og Akropolis er mageløs. Det var også overmåde interessant at se alle de andre gamle tempeler, vi kunde overkomme, og sammenligne dem. Vi gjorde en rejse fra Olympia til Sparta, den rejse glemmer jeg aldrig, men jeg vil ikke trætte Dem med den, men kun sige, at næst efter at komme hjem længes jeg mest efter at se de godt opstillede afstøbninger af Olympiaskulpturerne i Dresden og Berlin.

Deres hengivne

JOAKIM SKOVGAARD

*

Hr. Cand Müller!

På grund af en styg forglemmelse har jeg i mit brev til Dem undladt at berøre en vigtig ting i min kunstneriske udvikling. Det er mit forhold til *la Cour*. At jeg kunde glemme ham, ligesom i, at han egentlig ikke har bragt noget nyt ind på min vej, men derimod fortsat min udvikling ud fra Fader, noget jeg ikke kan takke ham nok for.

Trods han er så meget ældre og videre end jeg, har vi dog på en måde gået så jævnsides, så trods han visselig har påvirket mig meget, har jeg mærket lidet til det. Fader sagde, at alt det nye (franske), som kom ind i vort hus, bragte la Cour; nu regnes han for gammeldags, sikkerlig mere gammeldags end han er i sit hjærte; sandheden er vel, at han er sig selv, temmelig uforandret. Virkningen udenfra har vist han og jeg følt temmelig ens, så, som sagt, den vej han har vist mig, var i den grad naturlig for mig trods forskelligt individuelt syn, så jeg i brevet til Dem glemte, at han har påvirket mig, ja påvirket mig meget. Mit forhold til min Broder er meget ligt det til la Cour, kun har vi end mere fulgtes ad, han har taget sig faderligt af os begge.

Oplysninger og noter

I. Erindringer om P. C. Skovgaard

Originalmanuskriptet til Joakim Skovgaards i Tilskueren 1908 (s. 308—22) offentliggjorte erindringer om Faderen findes i Skovgaard-Museet, i en stor skitsebog (nr. 99, ca. 23 × 30 cm), hvis første 12 blade rummer erindringerne, som er indført på højresiderne, mens venstresiderne kun er benyttet til »stikord« og korte notater. På blad 12 er manuskriptet i det væsentlige afsluttet med Efterskrift 1 — aftrykt her side 36, dateret 23/12 1907. Der til føjes Efterskrift 2, der imidlertid indføjes i renskriftens tekst: stykket om læretiden (se s. 21, dog med undtagelse af det sidste træk om hørkeræmmerens skilt), samt en tredje, ikke i trykmanuskriptet benyttet, efterskrift, der kun indeholder to ordsprog, som Faderen har brugt: »Gud være lovet, jeg har fået mit syn igen«, sagde drengen, »igår kunde jeg ikke se smørret på brødet, idag kan jeg se sol og måne gennem osten.« — »Når det regner med vælling, har stodder aldrig ske.«

Straks efter affattelsen i skitsebogen har Skovgaard foretaget sin renskrift, som udgiveren kun kender fra trykket i Tilskueren, der slutter med ordene: »Tag først til Paris, så til Italien!« (her s. 36). Trykmanuskriptet dateres: 25/12 1907. Midt på det indiske ocean, mellem Sokotra og Colombo.

Hele den i Tilskueren trykte tekst gengives (med Skovgaards stavemåde) og suppleres med originalmanuskriptets form, hvor denne er fyldigere. — Det fra skitsebogens tekst indføjede stof er overalt angivet ved tegnene Γ \neg . I de få tilfælde, hvor teksten i håndskriftet og trykket ikke kan forliges, er den oprindelige form i manuskriptet meddelt her i noterne og angivet: Ms.

- 1) *Vilhelmine Skovgaard, født 8/9 1823 i København, død sammesteds 9/3 1904. Styrede hus for sin mors halvbroder, vekselmægler Hans Christian Aggersborg (31/5 1812—1/8 1895), en dygtig finansmand, som — selv barnløs — var en støtte for hele sin slægt, ikke mindst for P. C. Skovgaards tre børn, efter faderens død; de opholdt sig ofte på Aggersborgs landsted »Øen« i Classens Have (mellem nuværende Livjærggade og Strandboulevarden). I Skovgaard-Museets skitsebog-samling (nr. 113) findes en studiebog, betegnet »H. C. Aggersborg«, begyndt 1824.*
- 2) *Ms.: Farfader duede slet ikke til landvæsenet, og holdt meget af at sove om morgenen; når så onkelen kom tidligt, for at se hvordan gården blev styret, måtte Farfader op af fjerene og halvklædt ud gennem havevinduet, for at klæde sig på i smug. — Tham Masmann Skovgaard, født 10/1 1794, var søn af Peter Nicolai Nielson, der antog navnet Skovgaard (1747—1814, universitetsforvalter på hovedgården*

Merløsegård i Store Tåstrup Sogn, Merløse Herred, Holbæk Amt) og *Birthe Kirstine Madsen* (1770—1825, viede 1788). Store Tåstrup Sogn har, mod øst, inde i Kirke Eskildstrup Sogn, en enklave, hvori gården *Hammershus* ligger. T. M. Skovgaard overtog den, efter først at have været faderens kontormedhjælper. *Fredebogård* (nævnes allerede år 1400, krongods) i Græsted Sogn, Holbro Herred, Frederiksborg Amt, måtte forældrene opgive allerede 1823, hvorefter hustruen flyttede til det nærliggende Vejby Sogn.

- 3) Ms.: *da også det gik galt (han blev snydt ved købet, da han var godtroende) måtte han til København at tjene til livsophold vist ved politiet. Hans Hustru Cathrine født Aggersborg, kom til Vejby... Cathrine Elisabeth Aggersborg* (14/1 1795—16/10 1854), født på herregården »Kabel« ved Lemvig som eneste datter af godsejer *Morten Christian Aggersborg* (1761—1799), der 1794 ægtede *Magdalene Vandborg*, født *Haahr* (1770—1848).
- 4) Ms.: *om efter naturen, ved jeg ikke*. Skovgaard-Museet ejer to af hendes studiebøger: 1) Skitsebogsamling nr. 112 og 2) »Tegne-Bog for C. E. Aggersborg. Aar 1807« samt 9 blade med blomster-akvareller. Enkelte af blomstermotivene er formentlig efter naturen; ellers har hun mest arbejdet efter forlæg af sin lærer, Kgl. blomstermaler C. D. *Fritzsch* (1765—1841, medlem af Akademiet 1806), jfr. *Sigurd Müller*: *Nyere dansk Malerkunst*, 1884, s. 322.
- 5) T. M. Skovgaard døde i København 1832. Ms. tilføjer: *der foresvæver mig noget om, at han i København plejede urter og løg i potter*.
- 6) *Magdalene Skovgaard*, født 1819, gift 1845 med skolelærer *Cruusberg* i Dyrlev ved Præstø.
- 7) Joakim Skovgaards søster, *Susette Cathrine Holten* (se s. 44, note 3), mener, at hendes farfader var »højst fire Aar gammel«, da han tegnede »den krævlende Røgter«, og at det skete ved høstgildet »det sidste Aar paa Fredbogaard«. Sidste høst på Fredebogård var 1822, og Peter var altså i sit sjette år. Den ældste bevarede tegnebog (»Weibye, den 6te Februar 1828«) indeholder udelukkende figurtegninger, af landsbyens typer og københavnske skuespillere, se S. C. Holten: *P. C. Skovgaards første Barnetegninger, Berlingske Søndag 9/9 1934*. Sammesteds tryktes: *P. C. Skovgaard som Far* (7/10 1934).
- 8) I sit *vita* til Det kgl. Ordenskapitel oplyser *P. C. Skovgaard* selv, at han blandt sin barndoms venner »fornemmelig regner min Lærer, Skolelærer Niels Jensen i Veiby.« Allerede som 14-årig blev han bestemt for kunstnerbanen: »En anden kjærlig Ven, Skolelærer Visby i Aagerup, Svigerfader til Blomstermaler [J. L.] Jensen, havde faaet nogle Tegninger jeg havde gjort, og faldt derved paa den Tanke, at jeg skulle prøve Kunstnerbanen; ved Svigersønnens Hjælp skaffede han mig fri Undervisning paa Kunstacademiet, og endvidere i de første Aar nogen Understøttelse af nogle Mænd i Nærheden af mit Hjem, som vare venlig stemte imod mine Forældre, og i mine Morforældres Huus fik jeg Opholdet.«

- 9) Lundbye fødtes i Kalundborg 1/9 1818. Om venskabet med Skovgaard se *Karl Madsen*: Johan Thomas Lundbye, 1895, s. 39 og 130.
- 10) »En Slibesten«. Studie fra Vejby, 1843 (Kunstforeningens Udstilling 1917, nr. 67).
- 11) *Titus Frederik Schouw* (16/3 1834—18/1 1893). Forstkandidat, løjtnant. Bestyrer på Damsmosegård, der tilhørte hans ven grev Knuth. Efter sit ægteskab 1876 med Elise Sophie Adelaide Pauline von Schindel (1849—1937) købte han Öströö i Halland. På begge gårde var brødrene Skovgaard hyppige gæster og udførte mange billeder.
- 12) Ms.: (*vist*) 10.
- 13) Måske »Kunstnerens Moder«. Skovsbo den 10. september 1851 (Kunstforeningens Udstilling 1917, nr. 167).
- 14) I et interview med Holger Jerrild (Gads danske Magasin 1929, s. 572 ff.) udtalte Skovgaard: »Jeg har en fornemmelse af, at jeg kan mindes, da jeg var ca. to år, det år var vi nemlig om sommeren i Hellebæk, det var det år, da min bror Niels blev født, og jeg synes, at jeg fra den sommer dunkelt erindrer svinestierne bag fiskernes huse, som vi passede, når vi med Far gik ned til stranden for at bade. Jeg var meget bange for vandet, og Far lokkede mig da ved at sige: »Ka' du ikke høre, at vandet siger: »Plask, plask — kom lille Jokum! Plask!« ... Nå, men det er måske en erindringsforskydning.«
- 15) Se nærmere *Joakim Skovgaard*: P. C. Skovgaard. Kunstforeningens Udstilling i Hundredåret efter hans Fødsel (Kunstmuseets Aarsskrift VII, 1920), s. 38—40.
- 16) »P. C. Skovgaard spaserer ved Præstø Bugt«, 1874 (Kunstforeningens Udstilling 1917, nr. 814).
- 17) Blandt sønnernes billeder af Faderen kan nævnes følgende fra Kunstforeningens Udstilling 1917: nr. 809, tegnet af *Niels Skovgaard*, 6. jan. 1870, og af *Joakim Skovgaard* nr. 812: »P. C. Skovgaard læsende« (malet 22. maj 1872) og nr. 813: »P. C. Skovgaard i sit hjem« (tegnning, nytårsaften 1873).
- 18) Svanevelts = *Herman van Swanevelt* (ca. 1600—1655), hollandsk maler og raderer, sluttede sig i Rom til »Claus Lothringer«, *Claude Lorrain* (1600—1682), fransk maler, og koncentrerede sig som denne om det monumentale, heroiske landskabsmaleri. Swanevelts billeder udmærker sig fremfor Lorrains i kompositionen — den overlegne sammensmeltning af naturen og figurstaffagen, men er ringere i lysbehandlingen. »Skrædderens Andres« er *Andrea del Sarto* (1486—1531), om hvem Michelangelo skal have sagt til Rafael: »Der går en lille fyr i Firenze — fik han så store vægge at male på som du, så ville han sætte dig grå hår i hovedet!«
- 19) Ms.: *Maler Schiødt* (måske er navnet galt stavet, helst burde det vel udelades). — *August Schiøtt* (1823—95), portrætmaler, medlem af Akademiet 1854, udførte en mængde glatte og glinsende kontrafejer af kongehuset og højadelen.

- 20) Til vekselmægler *H. C. Aggersborgs* sal i Holmens Kanal nr. 4 malede *Lundbye* »Gåsetårnet« og *Skovgaard* »Højerup Kirke på Stevns Klint« og »Udsigt fra Frederiksborg Slot« (1842). Billederne var en brudegave til Aggersborg (se s. 17, note 1), som 8/6 1842 blev viet til Elisabeth Dorothea Bræhmer (1810—1879) — »en kongelig gave, men Aggersborg var også vor families gode onkel Kristian. Barnløs var han fader for hele slægten. Gåsetårnet er malet efter en tegning af Fader, i dristighed var Lundbye her et hestehoved foran.« (*Joakim Skovgaard* i *Kunstmuseets Aarskrift VII*, s. 10).
- 21) På Verdensudstillingen i London var *P. C. Skovgaard* repræsenteret (se: *Handbook of the Pictures in the International Exhibition of 1862. London 1862*). — *Jules Breton* (1827—1906). *Jul. Lange* skriver (i artiklen: *Franske Kunstnere paa Verdensudstillingen i Paris 1867*, se skriftet *Nutids-Kunst*, 1873, s. 344): »Der fandtes maaske intet skønnere fransk Landskab paa hele Udstillingen, end det, som var Scenen i *Bretons* Maleri »Kornets Velsignelse«, hvor den lange Procession af Bønder i deres Kisteklæder, af hvidklædte Piger og Præster i Ornat, Alle . . . bevægede sig igjennem den rige, modne Kornmark i den varme Sommeraftermiddag. Aldrig er Sollysets milde og kraftige Varme malet med en mere fortryllende Skjønhed end i dette Billede.« — *Joakim Skovgaard* var under sit besøg i Paris 1880—81 ligeså bjergtagen af billedet (se nærværende skrift side 58) og berømmer det i et brev til bispinde Swane (*Joakim Skovgaards Breve til Biskop Jørgen Swane og Bispinde Magdalene Swane 1875—1901, 1946*, s. 27 f.).
- 22) Om *Den nordiske Udstilling* i København 1872 se *Jul. Lange: Nutids-Kunst*, 1873, s. 361—522. *Ferdinand Fagerlin* (1825—1907), den betydeligste af de svenske folkelivsmalere, som var skolede i Düsseldorf, omtales s. 463—71; det nævnte billede »tøsjap« af den norske maler *Ludv. Munthe* (1841—1896): »Vinterdag« behandles s. 397 f. og *Alfred Wahlberg* (1834—1906), den første betydelige moderne svenske landskabsmaler, s. 420—28. — *Joakim Skovgaard* skriver i *Kunstmuseets Aarskrift VII*, s. 32, udførligere om udstillingen og anfører, at hans Fader »udtrykte uforbeholdent sin beundring over *Wahlbergs* maleriske farve og farvebehandling, selvom han ikke holdt af maleri med spatelen. Selv brugte Fader jævnlige fingrene til at forme skyerne med.«
- 23) Ms. har (i stedet for »danske«): *Foss*. — *Harald Foss* (1843—1922), landskabsmaler, elev af Vilh. Kyhn. Udstillede første gang 1865; boede i vinteren 1869—70 hos Skovgaard; medlem af Akademiet 1889. — *Edv. Bergh* (1828—80), svensk landskabsmaler, omtalt af *Jul. Lange* i *Nutids-Kunst* s. 414—19.
- 24) I manuskriptet spørger Skovgaard sig selv — i marginen udfor omtalen af Faderens rejse til London 1862 — »om han på samme rejse var i Paris?« Når Skovgaard i trykmanuskriptet svarer: »Han kom der ikke«, er det forkert. *P. C. Skovgaard* oplyser (i sin selvbiografi til Ordenskapitlet): »1862 besøgte jeg, med Understøttelse af Cultusministeriet, Verdensudstillingen i London og ved samme Leilighed Paris.«
- 25) Om *Théodore Rousseau* (1812—67), den eneste landskabsmaler, der fik *grand prix* på Verdensudstillingen i Paris 1867, skriver *Jul. Lange* ind-

- gående i *Nutids-Kunst* (s. 348 ff. og 421—23). Meningen med den af Skovgaard citerede »løjerlige« udtalelse (s. 351) fremgår af sammenhængen. Lange påpeger, hvorledes Rousseaus princip: at fæstne farveindtrykket af maleriets centrale genstand og undlade at gennemføre detaljerne, står i modsætning til det danske landskabsmaleri med dets glæde over enkelthederne, især planterne. Rousseaus »Pensel er ligefrem grusom imod de uskyldige Planter's Finhed og Ynde...«
- 26) Skovgaard fortæller nærmere herom i *Kunstmuseets Aarsskrift VII*, s. 34—36.
- 27) Hermed slutter den i Tilskueren trykte tekst, dateret: »25/12 1907. Midt på det indiske ocean, mellem Sokotra og Colombo.«
- 28) *Jul. Lange* har ikke fremsat den nævnte udtalelse specielt om *Constantin Hansens* »Ægirs Gilde« (1857); men det hedder i den udførlige omtale af samme malers genrebillede »En Humoder ved sin Baandvæv i Samtale med en ung Pige og en lille Dreng« (1859): »Der er — som ofte i Const. Hansens Billeder — mere Sammenstilling end Handling, mere Stilling end Bevægelse; det er undertiden næsten, som om hans Figurer frygtede for, ved at røre sig, at forstyrre de skjønne Linier, som holde dem fængslede.« (*Nutids-Kunst* s. 187 f. og 436 f.)
- 29) *Ferdinand Meldahl* (1827—1908), arkitekt, kgl. bygningsinspektør 1860—1902, professor i bygningskunst ved Akademiet 1864—1905. Efter W. Marstrands død 1873 blev han Akademiets direktør og formand for udstillingskomitéen. Opførte den nuværende udstillingsbygning ved Charlottenborg.
- 30) *A. Røder*: Landskabsmaleren P. C. Skovgaard. 1902.
- 31) »Parti ved Langebro med Udsigt mod København«, 1835 (Kunstforeningens Udstilling 1917, nr. 5, gengivet i *Henrik Bramsen*: *Malerier af P. C. Skovgaard*, 1938, nr. 1). Udstillet 1836, skønt *Eckersberg*, da han så den unge kunstners rigelige anvendelse af Casseler-brunt i Bomhusets skygge, gnavent sagde: »Det har De nok malet med tjære!« (*Jul. Lange*: *Nutids-Kunst* s. 283 f.). *P. C. Skovgaard* fortæller: »Endnu medens jeg var i Malerlære udførte jeg mit første Billede, Parti ved Langebro ved Maaneskin, som blev udstillet ved Academiets Udstilling i Foraaret 1836, og købt af Prinds Christian for 24 Rdl. ... jeg troede det var kun til en Opmuntring, jeg havde hørt at Prindsen ofte købte af unge Kunstnere af den Grund, og blev derfor engang, flere Aar efter, meget overrasket ved at see det ophængt i et af Værelserne paa Amalienborg« (nu i Rådhusmuseet). Det andet måneskinsbillede: »Bomhuset ved Langebro«, 1835 (Kunstforeningens Udstilling, nr. 4) er gengivet som nr. 2 hos *Bramsen*.
- 32) Malet 1860. »En dunkel Skov, med El, Ask og Bøg rejser sig over Aaen bag en Stump Eng, gennem Trætoppene skimtes Himlen med rødlige Aftenskyer; Mørket er ved at sænke sig og har allerede vundet Magten i Skovens Dybder; Uglerne begynder at røre sig til deres natlige Færd.« (*Karl Madsen*: *P. C. Skovgaard og hans Sønner*, 1918, s. 31).

- 33) Jfr. Kunstforeningens Udstilling 1917, nr. 398: Dammen ved Brødebæks Mølle. Oktoberaften. 1873. (En mindre gentagelse i den Hirschsprungske Samling.)
- 34) S. *Bolswert* (o. 1581—1659): *Atalantas Jagt* (efter Rubens), gengivet hos Bramsen s. 15.

II. Minder om Moder

Oprtrykt efter *Joakim Skovgaards artikel*: Minder om Moder, Georgia Marie Luise Schouw, gift Skovgaard (*Højskolebladet* nr. 51—52, 1931, s. 796—800). *Skovgaards retskrivning er brugt i stedet for bladets og et par tilføjelser foretaget efter hans manuskript i Skovgaard-Museets brevsamling, mappe 113; heri findes redaktør Helge Skovmands brev af 22/1 1931 til Skovgaard om at skrive artiklen og Niels Skovgaards brev til broderen af 22/2 1931. I sidstnævnte brev hedder det, at Elise Stampe »var trolig den, som kristeligt havde vækket Moder, jeg ved det ikke, men det var tilfældet med Tante Susette [Dalgas, gift Mariboe], det har hun fortalt mig, og E. S. var jo da nok også den ældste, i det hele vist en foregangsmand.« På Niels Skovgaards altertavle i Immanuelskirken i København kendes det, at han i fremstillingen af Jomfru Maria »har brugt Elise Stampes Skikkelse og hendes rene, alvorlige Ansigtstræk« (se Thora Constantin-Hansen: *Elise Stampe. Et Billede og en Arv. 1931, s. 53*).*

- 1) Grundtvigs digt *Til Professor Schouw* (9de Marts 1844) blev trykt i *Adresseavisen* 1844, nr. 59, og siden i *Grundtvigs: Poetiske Skrifter*, 6. del, 1885, nr. 149. Det første vers lyder:

Visnet er for dig i Haven
Hjærteblomsten: *Yndighed*;
Men Kjærminderne paa Graven
Dog, som den, skal aande Fred!

I samme versmål skrev Grundtvig om efteråret digtet *Til Georgia Schouw* (nærværende skrift s. 49). Hun var eneste datter og i trøstedigt til hendes fader hedder det (fjerde vers):

Fred med Blomsten, der sig egner
Til at dufte i din Høst!
Fred med Planten, som den tegner,
Sat til Alderdommens Trøst!

- 2) I Grundtvigs tale ved vielse i hjemmet den 3. september 1851 (se: *Kirkelige Leilighedstaler*, udg. af C. J. Brandt, 1877, s. 277 f.) sagde han: »Det gjør slet ingen Forskjel, *hvor* Guds gode Ord lyder, naar det kun finder Gjenlyd i ydmyge, troende Hjærter; thi det er ikke Kirken som skaber Ordet, men Ordet som bygger Kirken; det er ikke Alteret som helliger Ordet, men Ordet som helliger Alteret; og der er vel ogsaa kun faa Huse, hvor det Guds Ord over et Ægtepar: »det er ikke godt for Mennesket at være alene...«, maa finde dybere Gjenlyd end i dette Hus, hvor den... har hjemme med Bruden, har tidlig naaet hendes Øre og hendes Hjærte i en elsket Moders Røst, som var sin Mands Medhjælp i en sjælden Grad...«

- 3) *Susette Cathrine Skovgaard* (2/1 1863—11/2 1937). Malerinde; udstillede på Charlottenborg 1885 og 86. Medstifter af Den frie Udstilling 1891, hvor hun siden udstillede. Desuden udmærket keramikker. Gift 18/7 1894 med grosserer *Hans Nikolai Holten* (1871—1937).
- 4) *Kirsten Marie Elisabeth (Elise) Stampe* (1824—1883). Datter af baron Henrik Stampe og Christine Dalgas. Forfatterinde, især af religiøse skrifter. Se *Thora Constantin-Hansen: Elise Stampe. Et Billede og en Arv*, 1931, og *Henning Høirup: Grundtvigs Syn paa Tro og Erkendelse*, 1949, s. 396—97.
- 5) *Meta Cathrine Bang Grundtvig* (1827—87), gift 1847 med pastor P. O. Boisen, der 1854 blev Grundtvigs kapellan.
- 6) *Susa (Susette) Augusta Dalgas* (1824—1889) blev 19 år gammel forstanderinde for den »Dannekvindeskole«, som pædagogen *Carl Mari-boe* (1800—1860) oprettede i 1843. Han havde 1832 grundlagt den første højere realskole i København, »Mariboers Skole«. Ægtede 1854 Susette Dalgas.
Under et ophold på Nysø anbragte *Johan Thomas Lundbye* på døren til det værelse, hvor de fire veninder plejede at samles, en tegning, forestillende en *firkløver*, hvis blade var smykkede med symbolske billeder: »Kunst« (*Elise*), »Myte« (*Meta*), »Sagn« (*Susette*) og »Vise« (*Georgia*).
- 7) Skovgaard citerer her de to sidste ord i Grundtvigs digt til hans moder (se s. 49), jfr. Efeserbrevet 4, 15.
- 8) Skovgaard oplyste, da han sendte digtet til Højskolebladet: »Hosstående digt er skrevet foran i Sang-Værket, første bind 1837, som Grundtvig har givet Moder, sikkerlig på dagen for hendes første altergang, den 9. oktober 1844. Hun blev konfirmeret i Vartov Kirke søndag den 6. oktober.« — Digtet blev trykt i N. F. S. Grundtvig: *Salmer og aandelige Sange III*, nr. 86 (dog er sidste vers udeladt).
- 9) Ordet »Støvets« er af Skovgaard læst galt: »Største« (Højskolebladet 1931, s. 213 og 799). I den trykte form (se forrige note) ser man, at Grundtvig siden har ændret ordet, så linien lyder: »Som det sanddrue Læber bære!« og byttet om på ordene i vers 5, linie 4: »Himmel-Glæden springer ud!« (Se Grundtvigs *Sang-Værk*, 4. bind, 1949, nr. 33 og 6. bind, 2. hefte, 1961, s. 283). Udgiveren har iøvrigt korrigeret Skovgaards afskrift efter originalen, som nu findes i Skovgaard-Museet.

III. Minder om Janus la Cour

Aftrykt efter Kunstbladet, november 1909, s. 265—269 (bladets retskrivning er erstattet med Skovgaards).

- 1) *Susette Cathrine*, født 2/1 1863, se tidl. s. 20, note 7, og s. 44, note 3. Janus la Cour foretog sin første udenlandsrejse 1865—67 på Akademiets stipendium.
- 2) Foreningen for national Kunsts Udstilling 1907 af la Cours Charlottenborg-billeder.

- 3) *Andreas Fritz* (1828—1906), elev af Købke, Gertner og Marstrand, navnlig kendt som landskabsmaler.
- 4) »Matterhorn med nyfalden Sne. Billede fra Højalperne«. 1873 (nr. 288 i Fortegnelse over 871 Arbejder af Janus la Cour i *Rikard Magnussen: Janus la Cour, 1928. Afbilledet s. 94*).
- 5) »Strandparti ved Helgenæs«. 1855, malet da *la Cour* var 17 år (nr. 5 i ovennævnte fortegnelse).
- 6) Se nærmere hos Rikard Magnussen: *Janus la Cour, 1928, s. 98, 112 og 115*. — I virkeligheden er modsætningen i kunstopfattelse allerede ulægelig stor inden Joakim Skovgaards udrejse i 1882 (se *Indledning s. 13*).
- 7) *Andreas Severin Weis* (1815—1889), cand. polyt., ejer af Aarhus Mølle og Aarslevskovgård.

IV. Joakim Skovgaards brev om sin kunstneriske udvikling

Brevet findes i Skovgaard-Museets brevsamling (mappe 17, nr. 2). Det angiver ikke adressaten, men denne er nævnt i efterskriften: »Kand. Müller«. Sigurd Hjorth Müller (1844—1918), cand. mag., skolemand, forfatter, kunst- og litteraturkritiker, udgav bl. a. »Nordens Billedkunst« (1905).

- 1) *Niels Simonsen* (1807—85), akademiprofessor 1854—83, især kendt som militærmaler (1848 og 1864). Det beskrevne billede har jeg ikke kunnet efterspore.
- 2) Knap femten år gammel blev Skovgaard elev på Kunstakademiet (oktober 1871), og kort efter blev han tillige sat i malerlære hos malermester *C. C. A. Weber*. Han blev svend efter to års forløb (9. april 1874) og fik 23. december 1876 Akademiets afgangsbrev som maler.
- 3) »Sit første Billede, »Faareklipning paa Laaland«, udstillede J. Skovgaard i 1878 og tildrog sig allerede derved en Del Opmærksomhed saa vel i Egenskab af Landskabsmaler som ved den smukke og karakterfulde Gjennemførelse af Figurerne; det var en simpel og vel gjenomtænkt Komposition, af hvis Enkeltheder enhver bar Vidnesbyrd om alvorlige Formstudier. Fint og godt samlet stod det i Tonen, men noget mørkt og ensformig; friskere og fyldigere i koloristisk Henseende og ikke mindre smukt i Formgivningen var det i 1879 udstillede »Septemberaften paa en Eng; Bygevejr«, der ligesom flere af Kunstnerens Arbejder fra de følgende Aar bleve kjøbt til Kunstforeningens Bortlodning. I Sydsverige — Halland — malede Joakim Skovgaard i 1879 og den følgende Sommer en Del af sine bedste Studier og Billeder, saaledes »Vej i Halland; en Husmand henter et Læs Egegrene; Sommerdag, Graavejr«, 1880, »Køer paa en trævoxe Klippe«, 1881, og »Regnvejr i Egeskoven«, 1882; i sidst nævnte Aar udstillede han, i hvis Arbejder Landskabet hidtil altid havde spillet Hovedrollen, sit første Figurmaleri, »To Søstre« — den ene af de ganske unge Piger spiller paa Pianoet i Dagligstuen, medens den anden lytter til, — et

i Formgivningen ret dygtigt, men i Farven tørt og som Helhed ikke meget interessant Billede.» (Sigurd Müller: Nyere dansk Malerkunst, 1884, s. 317 f.)

- 4) *Viggo Johansen* (1851—95), elev af Jørgen Roed, debuterede på Charlottenborg 1876 med et portræt, udstillede senere genrebilleder og fremragende interiørbilleder — også betydelig som *nature-morte*-skildrer i hollandsk maner og som landskabsmaler. Professor i malerkunst ved Akademiet 1906—20, direktør 1911—14. *Ludvig Kabell* (1853—1902), landskabsmaler, elev af P. C. Skovgaard. Var sammen med J. Skovgaard i Paris fra oktober 1880 til maj 1881. Fik 1883 den Neuhausenske præmie.
- 5) Saltarello, italiensk springdans, sædvanlig til guitar-akkompagnement.
- 6) *Viggo Pedersen* (1854—1926), landskabs- og genremaler, Joakim Skovgaards nærmeste ven blandt malerne. Se iøvrigt *Niels Th. Mortensen: Viggo Pedersen*, 1948. — I oktober 1882 kom Skovgaard til V. P. i Schweiz og de fulgtes til Italien, hvor de i sommeren 1883—84 malede i Sora sammen med Zahrtmann (1843—1917) og Philipsen. I *Kristian Zahrtmann. En Mindebog*, udgivet af F. Hendriksen, 1919, findes mange oplysninger om kunstnernes fælles oplevelser. *Theodor Philipsen* (1840—1920), elev af Bonnat 1875—76, blev en fornyer i dansk malerkunst som kolorist og det moderne friluftsmaleris egentlige banebryder. Se *Harald Leth: Th. Philipsen*, 1942.

SlægtsBiblioteket

1 3 5 4 1 0

Danskernes Historie Online

Danskt Slægtsforskernes Bibliotek